

รายงานการวิจัย

สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสัก
จังหวัดเพชรบูรณ์

**Preservation of the Local Wisdom of Fishing Tools at Pasak River
in Phetchabun Province**

ปิยพงศ์ บางใบ

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2559

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสัก
จังหวัดเพชรบูรณ์

Preservation of the Local Wisdom of Fishing Tools at Pasak River
in Phetchabun Province

ปิยพงศ์ บางใบ	สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
สุภาพร บางใบ	สาขาวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
นุชจรี ทัดเศษ	สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
ธนภัทร วรปัสสุ	สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
กิตติชัย แก้วไขแสง	องค์การบริหารส่วนตำบลท่ายาง
มนตรี สิงห์พันธ์	โรงพยาบาลภูหลวง

ทุนอุดหนุนโดยงบประมาณแผ่นดินที่พิจารณาโดยผ่านความเห็นชอบ
จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2559

ชื่องานวิจัย	สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสักจังหวัด เพชรบูรณ์ Preservation of the Local Wisdom of Fishing Tools at Pasak River in Phetchabun Province
ผู้วิจัย	ปิยพงศ์ บางใบ
ผู้ร่วมวิจัย/ที่ปรึกษา	-
สาขาวิชา	เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีเสร็จวิจัย 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสักจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อให้เป็นชุมชน เยาวชนในพื้นที่ และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่า ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำป่าสักมีการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้าน คล้ายคลึงกันและมีวิถีความเป็นอยู่เหมือนกันมีอาชีพทำการเกษตร จับสัตว์น้ำ แปรรูปสัตว์น้ำและใช้เครื่องมือประมงลักษณะเดียวกันในการจับสัตว์น้ำ เช่น แห ไซ เบ็ดปัก เบ็ดราว อีจู้ ยอยก และสามารถจับสัตว์น้ำได้เฉพาะช่วงฤดูฝนเพราะถ้าเป็นฤดูอื่นน้ำในลุ่มน้ำป่าสักจะแห้ง เพราะฉะนั้นจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นต้นน้ำลุ่มน้ำป่าสักและมีพื้นที่อยู่สูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ที่น้ำป่าสักไหลผ่าน และถอดบทเรียนของชุมชนทั้ง 2 แห่ง ได้เครื่องมือ 2 เรื่อง คือ

- 1) ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ
- 2) ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นจากปลาและสัตว์น้ำ

คำสำคัญ : สืบสาน ภูมิปัญญา เครื่องมือประมงพื้นบ้าน

Research Project : Preservation of the Local Wisdom of Fishing Tools at
Pasak River in Phetchabun Province

Researcher : Mr.Piyapong Bangbai and others

Organization : Phetchabun Rajabhat University

Year : 2017

ABSTRACT

This research is qualitative research, the purpose of this was to preservation of the local wisdom of fishing tools at Pasak river in Phetchabun province by following the sufficiency economy philosophy and for community, local youth and in every part he participates in creating a natural resource management model in the Pasak river based on sufficiency economy philosophy.

The result found that the community in Rahan village, Huay Sakea sub-district, and the community in Nayom sub-district, Muang district, Phetchabun province, the area surrounding the Pasak river has a traditional wisdom of fishing. They are similar in farming and have the same livelihood. They are farming, catching aquatic animals, processing aquatic animals, and using the same fishing tools to catch fish such as hook net, hook, and hook, and able to catch the aquatic animal in the rainy season, because if it is another season, the water in the Pasak river will dry, because in Phetchabun province, Pasak watersheds and areas are higher than other provinces where the water flows through and can take the lessons of both communities in 2 guides are:

- 1) Wisdom of various types of fishing tools.
- 2) Local food wisdom from fish and aquatic animals.

Key words : Preservation, Wisdom, Fishing Tools

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัด เพชรบูรณ์ เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมือจาก หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม พัฒนาชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์ องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยสะแก องค์กรบริหารส่วนตำบล นายม รวมถึงบุคคลในท้องถิ่นจากหลายๆ ชุมชนและทุกภาคส่วน คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณ ทุก ท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวกและให้ข้อมูล และคณะกรรมการของหมู่บ้าน ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกและให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการให้ข้อมูลด้านต่างๆ รวมถึงการจัดประชุมและ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะเทคโนโลยีการเกษตรทุกท่านที่ช่วยประสานงาน และอนุเคราะห์ในเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจนทำให้โครงการวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไป ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และทุกๆ ท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วิจัยให้สำเร็จ สมบูรณ์และบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ทำหน้าที่ใน การประสานงานจนทำให้การดำเนินโครงการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนข้อเสนอแนะจาก คณะกรรมการผู้ตรวจและประเมินผลงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งช่วยทำให้แผนงานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อนึ่งโครงการวิจัยครั้งนี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ปิยพงศ์ บางใบ

14 มีนาคม 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญรูป	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
1.4 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง	7
2.2 ความหมายของภูมิปัญญา	10
2.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	12
2.4 เครื่องมือประเมิน	18
2.5 อาหารท้องถิ่น	21
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	25
3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	26
3.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	26
3.3 ระยะเวลาในการดำเนินงานและพื้นที่ที่ทำการวิจัย	27
บทที่ 4 ผลการวิจัย	28
4.1 ตอนที่ 1 บริบทชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	28
4.2 ตอนที่ 2 บริบทชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนาขม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ	34
4.4 ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นจากปลาและสัตว์น้ำ	45
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	67
5.1 สรุปผลการวิจัย	67
5.2 ข้อเสนอแนะ	67
บรรณานุกรม	68
ภาคผนวก	70
ประวัติผู้วิจัย	89

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1.1 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	5
2.1 กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง	15
4.1 ซ้อนหางเหี่ยว	34
4.2 ขอน้ำจืด	35
4.3 เรือผีหลอก	36
4.4 ซ้อนขาคิม	37
4.5 ปิ่นนมวก	38
4.6 นมวก	39
4.7 เบ็ดราว	40
4.8 เบ็ดปัก	41
4.9 ลอบยื่น	42
4.9 ลอบนอน	43
4.10 ลัน	44
4.11 ปลากระตี่แดดเดียว	45
4.12 แหนมปลา	46
4.13 ปลาส้มปลานิล	47
4.14 ปลาส้มปลาตะเพียน	48
4.15 ทอดมันปลายี่สก	49
4.16 น้ำพริกปลาร้า	50
4.17 ปลาร้าปลาช่อน	51
4.18 ลาบปลาดุก	52
4.19 ลาบปลาตะเพียนทอด	53
4.20 น้ำพริกปลาดุก	54
4.21 หมกปลาชิว	55
4.22 ห่อหมกปลาช่อน	56
4.23 ผัดเผ็ดปลาไหล	57
4.24 ปลาดุกทอดกรอบผัดเผ็ดเผ็ด	58

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.25 ภู่งิปลาดุก	59
4.26 ปลาดุกฝัดพริกแกง	60
4.27 ต้มเปรตปลาไหล	61
4.28 แกงเผ็ดปลาดุก	62
4.29 แกงป่าปลาช่อน	63
4.30 แกงส้มหน่อไม้ดองปลากด	64
4.31 แกงส้มปลาช่อน	65
4.32 ต้มยำปลาช่อน	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวโดยสรุปในมาตรา 66 ว่าบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และในมาตรา 289 ได้สรุปว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2555–2559) ได้กล่าวถึงในข้อที่ 2.เรื่อง การประเมินสถานการณ์ ความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ ข้อ 2.1 เรื่องสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งในระดับโลก และภายในประเทศ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็น โอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ ดังในข้อ 2.1.2 การเปลี่ยนแปลงสำคัญระดับประเทศ ข้อ3) การเปลี่ยนแปลงสภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุนทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลซ้ำเติมให้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรุนแรง กระทบต่อผลผลิตภาคเกษตรและความยากจน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขณะที่มีความขัดแย้งทางนโยบายในการบูรณาการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังมีความมั่นคงด้านอาหาร แม้จะต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและความต้องการพืชพลังงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554)

ดังจะเห็นได้จากคำโบราณที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ซึ่งคำกล่าวนี้เป็นคำกล่าวที่แสดงถึงความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยอดีตโดยมีความหมายกล่าวให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและแหล่งอาหารที่มีอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีป่าไม้ ผืนดินและมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ และประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 85 ของประชากรทั้งจังหวัด โดยมีพื้นที่ทำการเกษตร 4.67 ล้านไร่ รายได้ของประชากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ส่วนใหญ่มาจากอาชีพเกษตรกรรมทั้งสิ้น (สุภาพร,2549 1) จังหวัดเพชรบูรณ์มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านซึ่งเปรียบได้เป็นเส้นเลือดใหญ่ในการ

หล่อเลี้ยงในการทำอาชีพเกษตร อาชีพการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และการทำประมงน้ำจืด จะเห็นได้ว่าลุ่มน้ำป่าสักเป็นแหล่งอาชีพที่สำคัญในการจับสัตว์น้ำที่สำคัญแหล่งหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ แม่น้ำป่าสักในช่วงเขตจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นช่วงต้นน้ำ เริ่มต้นตั้งแต่ตอนเหนือของ อ.หล่มเก่า ที่บ้านสักง่า รอยต่อกับ อ.ด่านซ้าย จ.เลย ไหลจากเหนือจรดใต้ผ่าน 7 ใน 11 อำเภอของจังหวัดเพชรบูรณ์มีความยาวในช่วงเพชรบูรณ์ถึง อ.ศรีเทพ ประมาณ 400 กม. ผาดผ่านผากกลางพื้นที่ของจังหวัดมีลำน้ำสาขาไหลลงจากภูเขาทิศตะวันออกและตะวันตก ไหลมาลงแม่น้ำป่าสักมากมายหลายสาย เช่นน้ำพุ น้ำก่อ น้ำขุน ห้วยขอนแก่น น้ำดุก น้ำคำ น้ำคล้า น้ำเต็ม ห้วยป่าเลาห้วยป่าแดง น้ำจาง ห้วยใหญ่ ห้วยเฉลียงลับ ห้วยนา ห้วยลำาง ห้วยเล็ง ฯลฯเปรียบเสมือนกวางปลาที่มีก้างเล็ก ๆ ไหลมารวมกับกระดุกปลาอันใหญ่ตรงกลาง (วิศัลย์: 2556)

จากการลงพื้นที่ของข้าพเจ้านายปิยพงศ์ บางใบ เพื่อปฏิบัติการกิจนอกเหนือจากการสอนหนังสือแล้ว มหาวิทยาลัยยังมีการกิจกรรมให้คณาจารย์มีการให้บริการวิชาการให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งข้าพเจ้าได้นำนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา การศึกษาทั่วไป ชื่อรายวิชา เทคโนโลยีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลงพื้นที่ ณ บ้านปากน้ำ ตำบลนาป่า ตำบลนายม บ้านท่าเมี่ยง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เพื่อบริการวิชาการโดยจัดกิจกรรมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติ เรื่องศึกษาเครื่องมือประมงน้ำจืดพื้นบ้าน พ.ศ. 2556 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ความรู้ในเรื่อง การตระหนักใน ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสัก และพบว่าชาวบ้านในตำบลดังกล่าวมีความตระหนักและมีความรู้เรื่องความสำคัญของภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงน้ำจืดในระดับน้อย ทั้ง 2 ตำบล และจากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือนายรังสรรค์ ภาณี หมู่ 10 บ้านท่าเมี่ยง ตำบลนายม กล่าวว่า “ชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก ในระหว่างช่วงรอกการเก็บเกี่ยวชาวบ้านในชุมชนที่มีที่พักอาศัยติดกับแม่น้ำป่าสักจะมีการออกไปจับปลาและสัตว์น้ำในแม่น้ำป่าสัก ซึ่งในการจับปลานั้นชาวบ้านจะมีการทำเครื่องมือและอุปกรณ์ประมงพื้นบ้าน อาทิ ลอบ ไซ อีจู้ เบ็ด สวิง แห ซ่อม ฯลฯ ซึ่งเครื่องมือประมงเหล่านี้ล้วนแล้วมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในสมัยอดีตของรุ่นทวด ปู่-ย่า ตา-ยาย ทั้งสิ้นในปัจจุบันเครื่องมือเหล่านี้เด็กสมัยใหม่คงจะไม่รู้จักกันหรืออีกหน่อยเมื่อ ปู่-ย่า ตา-ยายตายไปมันก็จะสูญหายไปเป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างมาก” จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านดังกล่าว และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำป่าสักรวมถึงการลงพื้นที่บริการวิชาการของข้าพเจ้า นักศึกษาและคณะทีมวิจัยสรุปได้ว่าปัจจุบันชุมชนในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ดังกล่าวมีความรู้พื้นฐานในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการทำการเกษตร แต่ขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาเครื่องมือประมงน้ำจืด ซึ่งหากลูกหลานมีการสืบสาน หรืออนุรักษ์และสนใจ ในภูมิปัญญาดังกล่าวสิ่งเหล่านี้ก็จะสามารถสร้าง

ภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัวตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เนื่องจากภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นจุดแรกเริ่มของการดำเนินชีวิตในเรื่องปัจจัย 4 คือ อาหาร หากราบรี โภคปลาหรือสัตว์น้ำที่จับได้ในแม่น้ำป่าสักซึ่งอยู่ในท้องถิ่น ผลผลิตที่ได้ ได้มาจากธรรมชาติ ตามฤดูกาลทำให้ไม่มีสารตกค้าง สุขภาพร่างกายของผู้ที่บริโภคปลาหรือสัตว์น้ำธรรมชาติแข็งแรงสมบูรณ์โดยเฉพาะสารอาหารโปรตีนที่ได้จากปลาสามารถช่วยบำรุงสมองและร่างกายส่วนอื่นๆได้

ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถน้อมนำ แสดงความจงรักภักดี รวมถึงการปลูกฝังถึงการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักจังหวัดเพชรบูรณ์ให้คงอยู่ รวมถึงสามารถช่วยสร้างรูปแบบภูมิคุ้มกันของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักให้คงอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน จึงต้องใช้ความร่วมมือของชุมชนในท้องถิ่นเอง เยาวชน รวมถึงความร่วมมือกับหลายภาคส่วน ที่จะสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและทำให้ชุมชนในสังคมเป็นรากที่มั่นคงของประเทศ ตลอดจนเพื่อนำทางให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ในปัจจุบัน ที่กล่าวไว้ว่า “ครอบครัวควรมีการบ่มเพาะถึงความเป็นไทยและปลูกจิตสำนึกและข้อดีลักษณะให้บุตรหลานได้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง” และเพื่อให้เกิดสังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ยึดโยงคนไทยให้เป็นปึกแผ่น ลดอิทธิพลของความทันสมัยและความขัดแย้งในสังคมไทย มาเป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตของตนเองและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 เพื่อสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2.2 เพื่อให้ชุมชน เยาวชนในพื้นที่และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

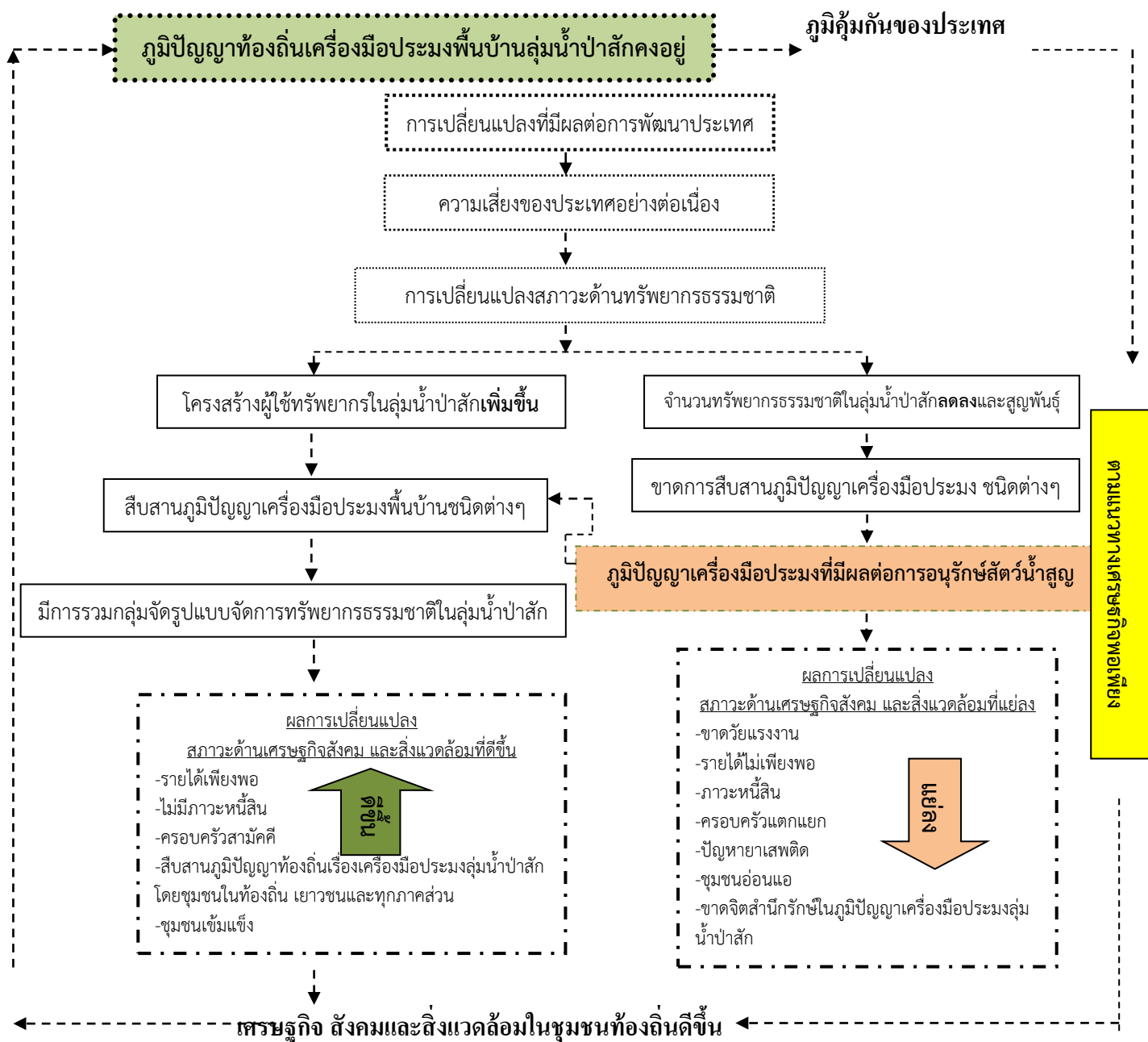
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการสืบสาน ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องเครื่องมือประมงพื้นบ้าน และสร้างรูปแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นในการเป็นภูมิคุ้มกันของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตด้านสถานที่ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม ที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำป่าสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ขอบเขตของการวิจัย	ตัวชี้วัด		
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	ระยะเวลา
1. มีการสืบสานภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ชุมชนมีองค์ความรู้ และได้องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนเป็นคู่มือ อย่างน้อย 2 เรื่อง ได้แก่ 1. ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ อย่างน้อย 10 ชนิด 2. ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่น จากปลาและสัตว์น้ำในลุ่มน้ำป่าสักอย่างน้อย 10 ชนิด	ชุมชนมีองค์ความรู้ มีจิตสำนึกรักษ์ ในเรื่องการสืบสานภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้าน โดยจากการถอดบทเรียนเป็นคู่มือ อย่างน้อย 2 เรื่อง ได้แก่ 1. ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ 2. ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่น จากปลาและสัตว์น้ำในลุ่มน้ำป่าสัก	เดือนที่ 11 ในการทำวิจัยเสร็จสิ้น
2. ชุมชน เยาวชนในท้องถิ่นและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบภูมิคุ้มกันของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มาจากทุกภาคส่วน จำนวน 1 รูปแบบ	ได้รูปแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มาจากทุกภาคส่วน จำนวน 1 รูปแบบ	ชุมชนมีองค์ความรู้ในเรื่องรูปแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มาจากผู้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม	11 เดือน หลังจากการทำวิจัยเสร็จสิ้น
3. สร้างเว็บไซต์	1. เว็บไซต์	หน่วยงานต่างๆได้รับองค์ความรู้	3 เดือน หลังจากการทำวิจัยเสร็จสิ้น

1.4 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

รูปที่ 1.1 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

จากกรอบแนวความคิดสามารถอธิบายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศในเรื่องความเสี่ยงของประเทศอย่างต่อเนื่องคือการใช้เครื่องมือประมงที่เป็นเครื่องมือสมัยใหม่ จะส่งผลต่อสถานะการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ โครงสร้างผู้ใช้ทรัพยากรในลุ่มน้ำปากเพิ่มขึ้น และจำนวนทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำปากลดลงและสูญพันธุ์ หากชุมชนขาดการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ ซึ่งภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ นั้นมีความสำคัญในเรื่องของเศรษฐกิจ คือเมื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนและเมื่อเหลือจากการบริโภคสามารถนำไปขายและช่วยสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้หากชุมชนโดยเฉพาะในวัยเยาวชนและทุกภาคส่วนขาดจิตสำนึกรักษ์และขาดการให้ความสำคัญและสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปากเครื่องมือเหล่านั้นก็จะสูญหายไปซึ่งจะส่งผลการเปลี่ยนแปลงต่อสถานะด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่แย่ลง อันได้แก่ รายได้ไม่เพียงพอภาวะหนี้สิน ครอบครัวแตกแยก ปัญหายาเสพติด ชุมชนอ่อนแอ ขาดจิตสำนึกรักษ์ในภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ขาดภูมิคุ้มกันในชุมชนและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศต่อไป อนึ่งหากชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ จะส่งผลให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นยังคงอยู่ซึ่งจะมีผลการเปลี่ยนแปลงต่อสถานะด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นอันได้แก่ รายได้เพียงพอในครอบครัวเนื่องจากมีรายได้เสริมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อมีรายได้เพียงพอปัญหาหนี้สินจะไม่เกิดขึ้น ครอบครัวอบอุ่นและมีความสามัคคีเพราะไม่ต้องอพยพเข้าในตัวเมืองเพื่อหารายได้ ปัญหายาเสพติดจะลดลงเนื่องจากพ่อแม่สามารถอบรมสั่งสอนลูกได้ก่อนให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ส่งผลให้เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นดีขึ้น และภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปากยังคงอยู่สิ่งเหล่านี้จะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับประเทศชาติต่อไป ดังภาพแสดงกรอบแนวความคิดข้างต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบภูมิคุ้มกันของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสักให้คงอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน โดยมีการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แก่กลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำประชาคม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินชุมชนอย่างเร่งด่วน ของชุมชนทั้ง 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมี่ยง ตำบลนาขม ที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำป่าสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 4 ตอน ดังนี้

1. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
2. ความหมายของภูมิปัญญา
3. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
4. เครื่องมือประมง
5. อาหารท้องถิ่น

2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) คือ การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่น หรือในประเทศมากที่สุด พยายามก่อหนี้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พอใจในสิ่งที่ได้รับมา โดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ ดำรงชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งพาตนเอง 5 ประการ คือ

2.1.1 พึ่งตนเองทางจิตใจ กล่าวคือ ต้องมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม

2.1.2 พึ่งตนเองทางสังคม กล่าวคือ เสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

2.1.3 พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ ให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น ให้สามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งที่ดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

2.1.4 พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี กล่าวคือ ให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และสังคมไทย

2.1.5 พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น แม้จะไม่มีเงินก็ยังมีการอาหารในท้องถิ่นตนเองไว้บริโภคเพื่อยังชีพ อาพล (2542)

เศรษฐกิจพอเพียงต้องมียอดประกอบความพึงพอใจอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคนทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อมและได้เงินด้วย
- 4) ชุมชนเข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วิถีชีวิตของกลุ่มชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
- 7) สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงพอเพียง ไม่วูบวาบเดี๋ยวจน เดี่ยวรวย เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดสมดุลยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม

ซึ่งสอดคล้องกับจิรายุ และกอบศักดิ์ (2545) กล่าวว่าพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยหลักเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ความพอประมาณ
- 2) ความมีเหตุผล
- 3) การสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว สามารถเป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาที่มั่นคงและสมดุล ทั้งในระดับประชาชนและระดับประเทศ โดยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ 3 ระดับ ได้แก่
 - 1) ระดับความอยู่รอดและความเจริญอย่างยั่งยืนภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์
 - 2) ระดับของกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน

3) ระดับสังเคราะห์แผนปฏิบัติการในการพัฒนาระดับท้องถิ่นตามความเหมาะสมของทรัพยากร

ผู้เขียนได้หยิบยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรที่ประสบปัญหาความไม่แน่นอนของราคาสินค้าเกษตร โดยเสนอให้เกษตรกรมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันด้านอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เพื่อกระจายความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกและภายในที่อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิต และความมั่นคงในการดำเนินชีวิตเกษตรกร

ซึ่งสุภาพร 2551 อ้างถึงใน ธรรมชาติ วิโรจน์ ได้เห็นว่าความเสี่ยงด้านแบบแผนการผลิต ซึ่งเกษตรกรเองได้มีการบริหารความเสี่ยงบางส่วนแล้ว เช่น การกระจายความเสี่ยงในกิจกรรมด้านการเกษตร โดยใช้เกษตรกรผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ และการกระจายความเสี่ยงออกไปสู่กิจกรรมนอกการเกษตร โดยทำหัตถกรรม อุตสาหกรรมย่อยในครัวเรือน รับจ้างนอกภาคเกษตร ส่วนภาครัฐเองก็มีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระความเสี่ยงของเกษตรกรด้วยนโยบายประกันราคา นอกจากนี้ยังเห็นว่า หารายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ไม่ได้เกิดจากความเสี่ยงแต่อย่างใด ความเสี่ยงเป็นปัจจัยที่ซ้ำเติมเกษตรกรที่ยากจนและมีทุนน้อย พื้นที่ได้ลำบากขึ้นเมื่อเผชิญกับผลกระทบที่รุนแรง นอกจากนี้ยังเห็นว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งจากภายนอกและภายใน กล่าวคือได้เตรียมจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นไว้ได้แล้ว การใช้ทฤษฎีใหม่ในภาคเกษตรจะช่วยลดความเสี่ยงและสามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ คือมีพอใช้บริโภคภายในครัวเรือน และนำผลผลิตส่วนเกินไปหารายได้อีกทางหนึ่ง นั่นคือมีทั้งความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันเพื่อลดต้นทุนการครองชีพและการผลิตของ เกษตรกร ปรีชา (2543) การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีอิทธิพลกำหนดรายได้ของเกษตรกรจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และเน้นประเมินศักยภาพรายได้ของเกษตรกร ในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการตัดสินใจมาประยุกต์ใช้กับเกษตรทฤษฎีใหม่ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากแบบสอบถาม ภาคสนามและข้อมูลทางศักยภาพ ผลการศึกษาพบว่ารายได้ของเกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเพชรบูรณ์ว่าเกษตรกรมีรายได้ (เฉพาะจากภาคการเกษตร) เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 56,867 บาท คิดเป็นร้อยละ 53.4 และมีระดับความพอเพียงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ ได้แก่ ความพอเพียงของน้ำ การขายผลผลิต ระดับความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรรวมทั้งพิจารณาศักยภาพของรายได้ใน 5 ปี

ข้างหน้าว่าจะมีรายได้เฉลี่ย 133,000 บาทต่อปี และได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรพัฒนาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน และควรแก้ปัญหาด้านการตลาดของผลผลิตให้มากขึ้น

กล่าวโดยสรุปว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การใช้ชีวิตโดยไม่ตั้งกฎระเบียบให้กับตนเองจนมากเกินไปและไม่หย่อนจนเกินไปตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

2.2 ความหมายของภูมิปัญญา

ความหมายของภูมิปัญญา

มีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้มากมาย เช่น ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ภูมิปัญญา เป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้

ภูมิปัญญา หมายถึง ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวไร่รู้จักวิธีทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตะกร้า นำไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น ภูมิปัญญา เป็นผลึกขององค์ความรู้ที่มีกระบวนการสั่งสม สืบทอด กลั่นกรอง กับมายาวนาน มีที่มาหลากหลายแต่ได้ประสบประสานกันจนเป็นเหลี่ยมกรณีที่จรัสแสงคงทนและท้าทายตลอดกาลเวลา ความรู้อาจจะไม่ได้เป็นเอกภาพ แต่ภูมิปัญญาจัดว่าเป็นเอกลักษณะ

ดังนั้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประเภทของภูมิปัญญา

1. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา เป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คน

รุ่นต่อไป เพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชาติ ของเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิธีการปฏิบัติของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป นำมาใช้แก้ไขปัญหาโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่โดยชาวบ้านคิดเอง เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์ และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต หรือเป็นความรู้ของชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้มีพลังและสำคัญยิ่ง ช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอดสร้างสรรค์การผลิตและช่วยในด้านการทำงาน เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุมีผลในตัวเอง

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคน ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดว่าวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง จัดว่าเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง จึงควรมีการสืบค้นรวบรวม ศึกษา ถ่ายทอด พัฒนาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

4. ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะของคนไทยที่เกิดจากการส่งเสริมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น พอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม
2. แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม
5. เป็นแกนหลักหรือกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

8. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์

9. มีบูรณาการสูง

10. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง

11. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

(เอกสารกลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร)

2.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

แนวคิดตามหลักพื้นที่-ภารกิจ-การมีส่วนร่วม

เป็นวิธีการปรับกระบวนการบริหารจัดการ การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติต้องอาศัยกระบวนการและกลไกการผนึกกำลัง ในหลายมิติ กล่าวคือการประสานแผนงาน แผนเงิน และแผนคน กับพื้นที่และหน้าที่ของหน่วยงานปฏิบัติให้เป็นเอกภาพ การกำหนดแผนงานหรือโครงการพัฒนาตามระบบบริหารจัดการนี้จะใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนเป็นกรอบสำหรับกำหนดภารกิจ หน่วยงาน พื้นที่ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย (<http://www.1dd.go.th/Thai-html/05022007/PDF/PDF01/008.pdf>/16 กันยายน 2551)

การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นกระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือในชุมชน ร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับนักวิจัยผ่านกระบวนการ วิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสนอผลและอภิปรายผลการวิจัย เริ่มต้นจากคนที่อยู่กับปัญหา (Problems People) ค้นหาปัญหา ร่วมกับนักวิชาการ (กระบวนการที่คนในชุมชนไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำ มีมีส่วนร่วมและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย) ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ชาวบ้านสามารถรวมตัวกันในการป้องกันชุมชน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง ทั้งโครงสร้างและการดำเนินงานโดยอาศัยเงื่อนไขการเพิ่มศักยภาพด้วยระบบข้อมูลทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ ของข้อมูล เพราะจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งต้องอาศัยการฝึกฝนให้ชาวบ้าน ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา

แนวคิดพื้นฐานของ PAR ก็คือ ชาวบ้านเป็นผู้อยู่กับปัญหา อยู่กับข้อมูล อยู่กับความจริง เป็นผู้รู้ดีเท่ากับหรือมากกว่านักวิจัย ดังนั้นการปฏิบัติการใดๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาการวิจัยจึงต้องเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของ นักวิจัยหรือนักพัฒนาฝ่ายเดียว เป็น การวิจัยที่มีการเรียนรู้ผสมผสานระหว่างทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของ นักพัฒนาบวกกับความต้องการ และความรอบรู้ของชาวบ้าน

ลักษณะเด่นของ PAR คือ เป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาและแนวทางแก้ไขการดำเนินการ โครงการ/กิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา การติดตามผล จนถึงขั้น ประเมินผลโครงการ/ กิจกรรมที่กำลังดำเนินงานและที่เสร็จสิ้นลงแล้ว ในการวิจัยชนิดนี้ คำว่า ปฏิบัติการ (Action) หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ อาจเป็นเรื่องพัฒนา แหล่งน้ำ การพัฒนาการเกษตร การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมอนามัย การพัฒนาศักยภาพขององค์กร ชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้วการปฏิบัติการมักเป็น กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์ อันใดอันหนึ่งแล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย

วิธีการวิจัยแบบ PAR เป็นกระบวนการที่จะสะท้อนความเป็นจริงที่มีความแตกต่าง หลากหลาย ซับซ้อนโดยไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ต้องมีวิธีวิทยาที่เปิดกว้างและ ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม PAR เป็นแนวทางการวิจัยที่ต่างไปจาก การวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องร่วมกันโดยเฉพาะจาก ฝ่ายชาวบ้านและหรือองค์กรชุมชน ในการวิจัยชนิดนี้ นักวิจัยจะต้องมีการประเมินความสัมพันธ์ ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลาและทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้ สอดคล้องกับความเห็นของชาวบ้านอันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อการเปลี่ยนแปลง ของชุมชนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในการวิจัยแบบ PAR ชาวบ้านเป็นผู้รู้เท่าๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนา เพราะปัญหาของการวิจัยเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว และการกำหนดแนวทางและการเลือกแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็เป็นการ กำหนดและดำเนินการร่วมกันทั้งสามฝ่าย คือ ชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนาที่ต่างก็มีบทบาทเท่า เทียมกัน การวิจัยนี้จึงเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัยกับ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนักพัฒนาผนวกกับความต้องการและความรอบรู้ของชาวบ้าน สิ่งนี้ เป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัย จะเป็น

จุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะนี้ตัวอย่างของโครงการที่ดำเนินการได้ผลแล้วในหลายพื้นที่ทั้งในสังคมไทยและสังคมนานาชาติ

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ระยะก่อนการวิจัย (Pre- Research Phase) ประกอบด้วย การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน การบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และการเผยแพร่แนวคิด PAR แก่ชุมชน

2. ระยะการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน การฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น การวิเคราะห์ปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข การออกแบบการวิจัยและเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมในชุมชน

3. ระยะการจัดทำแผน (Planning Phase) ประกอบด้วย การอบรมทีมงานวางแผนท้องถิ่น การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน และการวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล

4. ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ประกอบด้วย การกำหนด ทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร และการอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร

5. ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase) ประกอบด้วย การจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของชุมชนเพื่อติดตามการดำเนินงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ และ เสนอผลการประเมินต่อที่ประชุมในชุมชน

การมีส่วนร่วม (participation)

การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด

ผลดีต่อการบริหารจัดการเครือข่าย

1. ทำให้การบริหารหรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลายเป็นไปได้ง่ายขึ้น รอบคอบ เพราะเป็นการระดมแนวคิด จากบุคคลที่มีความหลากหลาย ทั้งความรู้และประสบการณ์

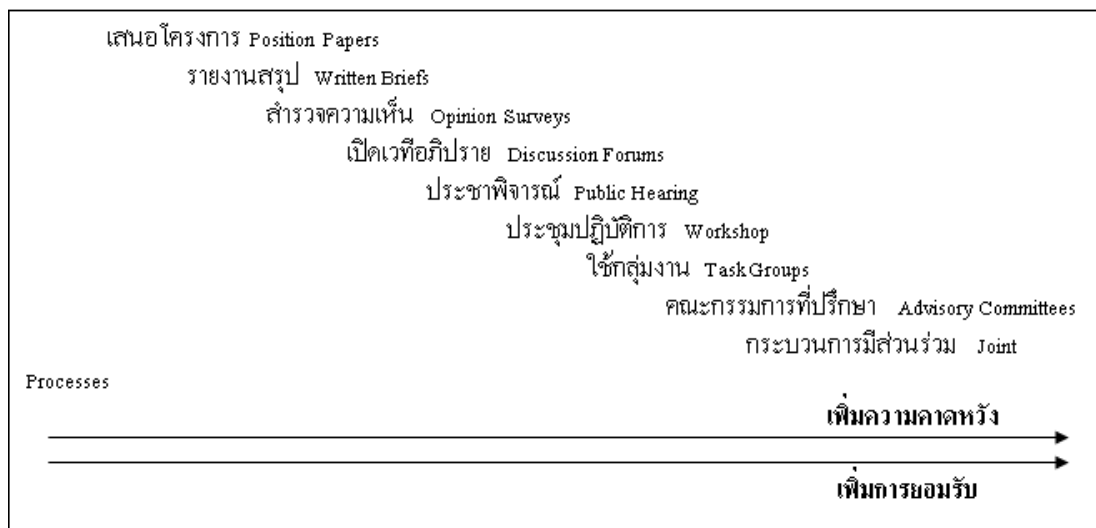
2. ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องอันเกิดผลเสียหายแก่เครือข่ายได้
3. เป็นการจัดปัญหา มิให้การดำเนินนโยบายใด ๆ มีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้
4. ก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี ทำให้การบริหารเครือข่ายเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ขอความร่วมมือง่าย
5. การรวมตัวกันของบุคคลเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตรงเป้าหมาย โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

หลักการมีส่วนร่วม

หลักของการมีส่วนร่วม ในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจของการมีส่วนร่วม ก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

หากจะดูแผนภูมิของการมีส่วนร่วม (ดูแผนภูมิการมีส่วนร่วม : Participation continuum) จะเห็นว่ามิตั้งแต่น้อยที่สุดของการมีส่วนร่วม คือ “แจ้งเพื่อทราบ” นั่นคือ ได้ตัดสินใจไปแล้วจึงมาแจ้งให้ทราบ ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อยอาจไม่สร้างปัญหา

กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

รูปที่ 2.1 กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

ถ้าเห็นว่าการตัดสินใจนั้นอาจมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก็ควรจะต้องมี “การปรึกษาหารือ” ก็ถือว่ามีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาอีกเล็กน้อย คือได้รับฟังความคิดเห็นก่อนตัดสินใจ วิธีการที่มักจะหยิบขึ้นมาทำกันบ่อยๆ ในระดับนี้คือ “การทำประชาพิจารณ์” หรือ “การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน” ต้องเน้นย้ำว่ากระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องทำตั้งแต่เริ่มคิดและตระหนักถึงปัญหา (ไม่ใช่ทำเมื่อได้ตัดสินใจไปแล้วและได้รับการประท้วง) เช่น ตระหนักว่ามีปัญหาเรื่องจำนวนขยะที่เพิ่มขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องหาที่ทิ้งขยะ จึงจัดการให้คนมีส่วนร่วมเพื่อคิดหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกัน กระบวนการมีตั้งแต่ จัดเวทีคุยกันในกลุ่มเล็ก เกาะประชุมบ้าน ใช้แบบสอบถาม แล้วประมวลข้อมูลเพื่อนำเสนอต่อผู้มีอำนาจเพื่อตัดสินใจ การตัดสินใจก็ต้องฟังประเด็นต่างๆ พิจารณาทุกประเด็น และตอบคำถามให้ได้ทุกประเด็น การตัดสินใจต้องมีคุณธรรมและเป็นที่ยอมรับได้ หากไม่ทำกระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านี้ แต่มาทำเพียงวิธีการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการครั้งเดียวหรือสองครั้ง ก็จะเกิดเป็นปัญหา เพราะกลายเป็นเวทีที่แต่ละฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้านมาแสดงจุดยืน ตอกย้ำความเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย มายืนยันว่าฉันถูก เธอผิด เวทีนี้จึงมักจะไม่เหมาะที่จะเป็นเวทีแห่งการมาพูดคุยกัน หากมีข้อขัดแย้งกันมาก การปรึกษาหารือหรือการรับฟังความคิดเห็นเฉยๆ จะไม่เหมาะสม จำเป็นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ระดับสูงกว่า คือการร่วมเจรจาหาข้อยุติ (negotiation) หรือ เจรจาโดยมีคน

กลางกำกับกระบวนการ (mediation) คนกลางที่มากำกับกระบวนการจะต้องไม่ใช่ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ ผู้ที่จะทำหน้าที่ตัดสินใจคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลายหรือคู่เจรจา หากทางออกที่ดีที่สุดโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนทุกฝ่ายพอใจ ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมระดับสูงสุดคือการลงประชามตินั้น แม้จะคิดที่แต่ละคนสามารถลงมติ แต่ละคนทีละคนได้ แต่การลงมติดังได้เพียง “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” หรือ “เอา” หรือ “ไม่เอา” อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้ง ความแตกแยกขึ้นอีก ถ้าสังคมยังไม่เข้าใจกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

“กระบวนการมีส่วนร่วม” เป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (power over หรือ power against) ตามทฤษฎีผู้มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ เช่น แม่ซึ่งมีอำนาจมากกว่าลูก ก็มักจะใช้อำนาจเหนือลูก สั่งให้ลูกกลับบ้านก่อนค่ำ มาถึงวันหนึ่งลูกซึ่งโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็จะขอลับบ้านดึก เพราะจะไปงานวันเกิดเพื่อน แต่ก็ยังใช้อำนาจเหนือให้กลับบ้านภายในหกโมงเย็น ถามว่าลูกสาวจะยังเชื่อและปฏิบัติตามไหม ตามทฤษฎีแล้ว หากผู้มีอำนาจยังใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ ก็จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่ว่าเรา “มี” หรือ “ไม่มี” “อำนาจ” อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างหรือที่เราใช้อำนาจเหนือเขานั้น เขามองว่าเราเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือหรือไม่ ซึ่งบางครั้งสำคัญกว่าด้วยซ้ำไป ฉะนั้นแทนที่แม่จะใช้อำนาจเหนือ หันมาใช้อำนาจร่วมกับ (power with) ลงมาพูดคุยกับลูก หากทางออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว ลูกก็จะยินดีปฏิบัติตามและเชื่อฟังแม่ต่อไป

การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกรับความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม หลังจากพยายามด้วยวิธีการใช้ไม่เรียบร้อย ใช้กฎกติกาที่ครูอาจารย์ออกกฎหรือวางระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ แต่การยอมรับก็ยังไม่ได้ผลดีนัก ครูประจำชั้นได้ชวนนักเรียนในห้องให้ร่วมกัน “ตระหนัก” ถึงปัญหาในห้องเรียน เช่น ความสกปรก การแต่งกายนักเรียน การไม่มีระเบียบในห้องเรียน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะวางกติกาตนเอง จนในที่สุดได้ระเบียบปฏิบัติประจำห้องที่ครูรับ เามาจัดพิมพ์ติดไว้ในห้อง ปรากฏว่าได้รับการยอมรับและการปฏิบัติตามอย่างดีกว่ากฎกติกาที่ครูกำหนดคณีกานั้น ตัวอย่างเช่นนี้ เป็นตัวอย่างที่สามารถจะนำไปใช้ในองค์กรหรือรัฐวิสาหกิจที่จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะเป็นเครื่องมือของการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพต่อไป

ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์. การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร บรรยายในการสัมมนา นายจ้างและลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ 6-8 มีนาคม 2546 โรงแรมพญาชนเตอร์ เมืองพญา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน

2.4 เครื่องมือประมง

สถาบันวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด ได้กล่าวถึงเครื่องมือประมงน้ำจืด ดังนี้ ประเภทของเครื่องมือประมงน้ำจืด

1. เครื่องมือประเภทสวิง (scoop devices)
2. เครื่องมือประเภทยิงแทง(harpoons, guns)
3. เครื่องมือประเภทเบ็ด(hooks and lines)
4. เครื่องมือประเภติดักล่อ(traps)
5. เครื่องมือประเภทยาย มอญ(gillnets)
6. เครื่องมือประเภทอวน(seine net)
7. เครื่องมือประเภทอวนที่ผลักดันเคลื่อนที่(push net)
8. เครื่องมือประเภทยกขึ้น (lift net)
9. เครื่องมือประเภทรอบหรือคลุมด้านบน(cover)
10. เครื่องมือประเภทถุงอวน (bag net)
11. เครื่องมือประเภททำให้ชาหรือสลบ (electrofishing)
12. เครื่องมือประเภทล่อหรือดึงดูดเข้ามา (attraction)
13. เครื่องมือประเภททำให้ตกใจ (scared)

1. เครื่องมือประเภทสวิง (scoop devices)
 - 1.1 ตะกร้าดักปลา (Scoop basket)
 - 1.2 สวิงดักปลา (Scoop net)
 - 1.3 สวิงปลาชิวแก้ว (Scoop net with lamp)
2. เครื่องมือประเภทยิงแทง(harpoons, guns)
 - 2.1 ซ้อม แหวน แทงปลา (Hand spear)
 - 2.2 ฆมวก (Harpoon)

- 2.3 ชุ่ยยิงปลา
- 2.4 ปืนจรวด(Spear gun)
- 2.5 ปืนจรวดดำยิงปลาแบบใช้ขี้มด
- 3. เครื่องมือประเภทยึด(hooks and lines)
 - 3.1 เบ็ดตรง เบ็ดตก (Pole and line)
 - 3.2 เบ็ดปัก(Set pole and line with live bait)
 - 3.3 เบ็ดราว (Longline)
 - 3.4 เบ็ดลาก (Dragged pole and line)
 - 3.5 เบ็ดลอย (Floating hook)
- 4. เครื่องมือประเภทยึดดัก(traps)
 - 4.1 ถอบขึ้น อีหรง (Vertical cylinder trap)
 - 4.2 ถอบนอน (Horizontal cylinder trap)
 - 4.3 ถอบกุ้งฝอย (Shrimp trap)
 - 4.4 ถุ้ม อีจู้ (Upright basket trap)
 - 4.5 ไช (Funnel basket trap)
 - 4.6 โทง(Large upright bamboo trap)
 - 4.7 ชุ่ดักปลา ท่อปลา (Rattan cone trap)
 - 4.8 จันไย (Drop door trap)
 - 4.9 จันดักกุ้งก้ามกราม (Giant prawn cover trap)
 - 4.10 ถัง (Bamboo tube trap)
- 5. เครื่องมือประเภทยาย มง(gillnets)
 - 5.1 ยายจิ่ง (Stationary gillnet)
 - 5.2 ยายลอย ยายไหล (Drift gillnet)
 - 5.3 ยายไล่ (Chasing gillnet)
- 6. เครื่องมือประเภทยาว(seine net)
 - 6.1 อวนพับตลิ่ง (Seine net)
 - 6.2 อวนล้อมกรำ (ล้อมเขายะ)
 - 6.3 อวนปลาชิวแก้ว
 - 6.4 ผ้าซ้อน (Hand dragged seine net)

7. เครื่องมือประเภทอวนที่ผลักดันเคลื่อนที่(push net)

- 7.1 อวนรุน (Push net)
- 7.2 ซ้อน (Dip net)
- 7.3 ซ้อนสนั่น (Big dip net)
- 7.4 ซ้อนกึ่งฝอย (V-shape push net)
- 7.5 ซ้อนขาคีม (Scissor dip net)

8. เครื่องมือประเภทยกขึ้น (lift net)

- 8.1 ยกยอ (hand held lift net)
- 8.2 ขอนั่นช่อ (Giant lift net)
- 8.3 อวนซ้อนเดี่ยว

9. เครื่องมือประเภทครอบหรือคลุมด้านบน(cover)

- 9.1 สุ่ม (Plunge basket)
- 9.2 แห (Cast net)
- 9.3 แหสวรรค์ (Fixed cast net)

10. เครื่องมือประเภทถุงอวน (bag net)

- 10.1 โพงพาง
- 10.2 โต้่ง
- 10.3 จีบลิ
- 10.4 กัด (River tributary barrage)

11. เครื่องมือประเภททำให้ชาหรือสลบ (electrofishing)

- 11.1 เครื่องกำเนิดไฟฟ้า (Electrofishing)
- 11.2 ไข้เจียบ แบตเตอรี่ (Battery fishing)

12. เครื่องมือประเภทล่อหรือดึงดูดเข้ามา (attraction)

- 12.1 กร้า (Brush park)
- 12.2 ห้า (Brush bundle basket)
- 12.3 ขา (Brush bundle trap)

13. เครื่องมือประเภททำให้ตกใจ (scared)

- 13.1 เรือผีหลอก
- 13.2 อวนเปล (ตุกเต้น)

เครื่องมือประมงมีทั้งหมด 15 ประเภท โดยมี 8 ประเภท จาก 11 ประเภทเครื่องมือ ตามการแยกประเภทของ คีรี (2547); Tosunolu and Aydin (2007) และ Food and Agriculture Organization (1990, 2014) ซึ่งได้จำแนกประเภทเครื่องมือประมงตามลักษณะการใช้งานไว้ 11 ชนิด เครื่องมือที่พบในพื้นที่นี้มีทั้งหมด 15 ชนิด ได้แก่ เบ็ดคัน เบ็ดราว จัน ดุ่ม ลอบ ข่ายหรือมอ มอ ไหลหรือข่าย ไหล ขอ ขอขันช่อ ช้อนรุนหรือช้อน สนั่น แห โด่ง โทง กัด และล่อหรือขา การใช้เครื่องมือ ทำการประมงในการจับปลาจะแตกต่างกันตามชนิด ของสัตว์น้ำที่จับได้

(วิระธรรม และคณะ, 2547. และ วิร วรรณ, 2553) จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า เครื่องมือประมง มีส่วนช่วยให้ชาวประมงจับปลาได้มากหรือน้อย ซึ่ง จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ชาวประมงที่หาปลาเป็นหลักในพื้นที่ศึกษาจักได้สมญานามกันว่า พรานปลาการศึกษาจึงมีคำถามว่า เครื่องมือที่ใช้ในการจับปลา ของพรานปลาในแม่น้ำสงครามเป็นอย่างไร ซึ่งคำตอบ ที่ได้จากการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานใน การกำหนดแนวทางหรือนโยบายในการบริหารจัดการ ทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำสงครามที่เหมาะสม ซึ่งการ จับปลาต้องควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในการ อนุรักษ์ทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำสงครามให้อย่างยั่งยืน

2.5 อาหารท้องถิ่น

วัฒนธรรมการบริโภคปลา

วัฒนธรรมการบริโภคปลาเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนในลุ่มแม่น้ำชี ที่บ่งบอกถึงวิถีการดำรงชีวิตภายใต้การปรับตัวให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่คนในลุ่มแม่น้ำสายนี้อาศัยปลาเป็นอาหารเพื่อการยังชีพในสำหรับเกือบทุกมือ ร่วมกับอาหารและผักชนิดต่าง ๆ ที่ได้จากท้องถิ่นในยุคเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปลาต่อวิถีชีวิต นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างลงตัว รูปแบบและวิธีการประกอบอาหารที่ทำขึ้น เช่น การประกอบอาหารโดยการทำให้สุกโดยใช้ความร้อนอาหารหมัก และการบริโภคอาหารที่ทำจากปลาโดยวิธีการกินดิบ ยังสามารถบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ในมิติทางสังคมของคนในชุมชน เพราะกระบวนการประกอบอาหารแต่ละชนิด รวมถึงโอกาสในการบริโภคนั้นสะท้อนการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนในลุ่มแม่น้ำชีได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้คนในกลุ่มแม่น้ำชียังมีการเรียนรู้และมีข้อห้ามในการบริโภคปลาต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองสามารถบริโภคปลาได้อย่างปลอดภัย การรู้จักเลือกชนิดของปลามาประกอบเป็นอาหารแต่ละชนิด และโอกาสที่จะนำอาหารแต่ละชนิดมาบริโภค ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษและถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานในปัจจุบัน รูปแบบและวิธีการปรุงอาหารที่ประกอบขึ้นจากปลาถือเป็นวัฒนธรรมที่บ่งชี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญในทางตรงข้ามเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมก็จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการบริโภคปลาอีกด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากชุมชนลุ่มแม่น้ำชีไปทำงานในเมืองใหญ่ ส่งผลทำให้มีการนำเอาวัฒนธรรมการบริโภคอาหารจากปลาที่แตกต่างจากชุมชนอื่นเข้ามา และเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมจากทั้งภายในและภายนอกชุมชนขึ้นเป็นวัฒนธรรมใหม่ ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมยังส่งผลต่อการสูญหายของวัฒนธรรมการบริโภคปลาในกลุ่มแม่น้ำชีด้วยเช่นกัน

การประกอบอาหารจากปลาสำหรับบริโภคในครัวเรือนของคนในชุมชนลุ่มแม่น้ำชี ในยุคเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพานั้นมีลักษณะที่เรียบง่าย สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีความหลากหลายของวิธีการประกอบอาหารซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มสามารถให้ความหมายและคำจำกัดความตามรูปแบบของกระบวนการและวิธีการดังนี้คือ กลุ่มแรก เป็นอาหารจากปลาที่ทำให้สุกโดยการใช้ไฟเพื่อ ปิ้ง เผา ย่าง และการทำให้แห้ง ลักษณะการประกอบอาหารกลุ่มนี้จะเป็นการนำเอาปลาไปสัมผัสกับความร้อนโดยตรงและไม่ผ่านสื่อกลาง และหมายความรวมถึงการทำอาหารให้แห้ง โดยอาจจะใช้ความร้อนหรือการผึ่งให้แห้งโดยอาศัยแสงแดดด้วย กลุ่มที่สอง คือ อาหารที่ทำให้สุกโดยการใช้ความร้อนจากน้ำ และไอน้ำรูปแบบการประกอบอาหารเหล่านี้ ได้แก่ การต้ม แกง และนึ่ง การประกอบอาหารในกลุ่มนี้จะพิจารณาจากการใช้สื่อกลาง โดยไม่ให้ปลาสัมผัสกับไฟโดยตรง และต้องอาศัยภาชนะ เช่น หม้อ หรือหวดหนึ่งข้าวในการทำ กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ประกอบขึ้นเป็นอาหารดิบ เช่น ก้อยปลา ลาบเหินยว การประกอบอาหารในกลุ่มนี้จะไม่ทำให้สุก และกระบวนการนั้นมีความซับซ้อนก่อนที่จะนำมาบริโภค อาหารในกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะคือเมื่อทำให้สุกแล้วจะมีรสชาติไม่อร่อยเมื่อเทียบกับการกินดิบ และ กลุ่มที่สี่ คือ อาหารหมัก ได้แก่ ปลาแดก ปลาแดกบอง หม่าปลา ปลาจ่อม (ต้มปลาน้อย) และปลาต้ม เป็นต้น อาหารกลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของทั้งคนในลุ่มแม่น้ำชีและ ภาคอีสาน

การมีรูปแบบหรือวิธีการประกอบอาหารที่หลากหลายเช่นนี้ทำให้คนในลุ่มแม่น้ำชีสามารถบริโภคอาหารจากปลาและผลิตภัณฑ์ได้ทุกวันและตลอดปี อันเป็นผลมาจากคุณลักษณะเฉพาะที่สำคัญของปลา 2 ประการคือ ประการแรกชนิดพันธุ์ของปลาที่จับได้นั้นมีความหลากหลาย ทำให้คนในชุมชนมีทางเลือกปลาแต่ละชนิดที่ต้องการบริโภคมาประกอบเป็นอาหารในตำรับของ

แต่ละมือได้ และมีการหมุนเวียนไปตามแต่ละฤดูที่จับได้ โดยมีลักษณะคล้ายกับผลไม้ที่มีประจำในแต่ละฤดู ประการที่สองคือความแตกต่างอันเนื่องมาจากปลาแต่ละชนิดมีรสชาติต่างกัน ทำให้ผู้บริโภคไม่รู้สึغبื่อ ดังมีคำกล่าวถึงความสำคัญ และความหลากหลายของวิธีการประกอบอาหารจากปลาว่า อยู่บ้านเฮา ในเล้าก็มีข้าว ในไหก็มีปลาแดก กินปลาเป็นอาหารมักไม่ค่อยเบื่อ แต่ถ้ากินเนื้อวัว เนื้อหมูครั้งเดียวก็ไม่อยากกินอีก ส่วนปลานั้นสามารถกินได้เรื่อย ๆ เพราะมีหลายชนิด และสามารถประกอบอาหารได้หลายอย่าง เช่น วันนี้แกงแล้วพรุ่งนี้กินนึ่งก็ได้ แต่ถ้ากินลาบวัวถึง 2 วันทำไม่ได้ในยุคนี้รูปแบบการประกอบอาหารนอกจากจะบ่งชี้ถึงวิถีการดำเนินชีวิตและภูมิปัญญาของคนในชุมชนลุ่มแม่น้ำชี ในการเก็บ การถนอม และบูรณาการทรัพยากรในท้องถิ่นหลายอย่างเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความหลากหลายของการบริโภคปลาได้อย่างลงตัว ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ของอาหารที่ประกอบขึ้นจากปลากับผักพื้นบ้านที่เก็บจากป่า การใช้ความเปรี้ยวจากผดแดงในการทำให้ก้อยปลาให้มีรสเปรี้ยวและมีรสชาติที่อร่อย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษทั้งสิ้น

นอกจากนี้วัฒนธรรมการบริโภคและรูปแบบของอาหารยังบ่งบอกถึงลักษณะความเป็นท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในสังคมที่มีวัฒนธรรมการบริโภคปลาในรูปแบบเดียวกัน โดยพบว่าในแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นในลุ่มแม่น้ำชีส่วนใหญ่มีรูปแบบการประกอบอาหารและการบริโภคที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะแตกต่างกันเล็กน้อยในรายละเอียดของวิธีการปรุงและการเรียกชื่อนั้น

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อปลาในชุมชนลุ่มแม่น้ำชี

ในยุคเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพา (ก่อนปี พ.ศ. 2480) ปลาถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในลุ่มแม่น้ำชีควบคู่มากับข้าว แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคทุนนิยม (พ.ศ. 2504) บทบาทของข้าวได้เปลี่ยนไปกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ และมีการปลูกกันอย่างแพร่หลายเกือบทุกพื้นที่ในลุ่มแม่น้ำชี เพื่อประโยชน์ทั้งการนำมาใช้ในการบริโภคและเป็นสินค้าทางการเกษตรของคนในชุมชนในทางตรงข้ามทรัพยากรปลากลับมีบทบาทลดลงเป็นอย่างมาก เมื่อระบบตลาดเทศบาลในชุมชนเมืองเกิดขึ้นราวปี พ.ศ. 2490 - 2500 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของปลาจากเดิมที่คนในชุมชนชนบท เคยให้ความหมายในเชิงทรัพยากรที่มีความสำคัญในการเป็นสิ่งสำหรับการแลกเปลี่ยนในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2480 กลับกลายเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ด้วยระบบของเงิน ส่งผลให้เกิดอาชีพประมงในชุมชนต่างๆ ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำอย่างกว้างขวาง หลังจากปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เมื่อมีการจับปลาอย่างแพร่หลายจึงทำให้จำนวนปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติเริ่มลดลง ส่งผลทำให้ปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติถูกป้อนเข้าสู่ระบบตลาดลดลง การที่จำนวนปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติลดลงนั้น ทำให้อาชีพการจับปลาขายก็เริ่มลดลงด้วย

ซึ่งในปัจจุบันปลาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาหารทางเลือกเท่านั้น เนื่องจากระบบปศุสัตว์ภายในประเทศก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ มีการผลิตอาหารในระบบฟาร์มมากขึ้น เช่น ไก่ ไข่ไก่ เป็ด หมู โคเนื้อและโคนม เป็นต้น ซึ่งมีราคาถูกกว่าปลาที่จับได้ในธรรมชาติ ในอีกด้านหนึ่งเมื่อมองถึงวิถีชีวิตของชาวประมงที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนลุ่มแม่น้ำชี จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาโดยลำดับ การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวดังกล่าวนั้น ขึ้นอยู่กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองเป็นหลัก ซึ่งค่อยๆ กลืนกินสังคมชนบทรอบนอกออกไปเรื่อยๆ โดยมีปัจจัยที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงคือ ความสะดวกสบายในการคมนาคมระหว่างเมืองกับชนบท การโฆษณาทางสื่อทั้งวิทยุโทรทัศน์เพื่อกระตุ้นให้คนในชนบทอยากมีอยากเป็น และกลไกของตลาดที่มีเงินเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสาธารณูปโภคที่จัดสรรโดยรัฐ เช่น ไฟฟ้า หรือน้ำประปา ระบบการศึกษาที่ทำให้แต่ละครอบครัวมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลทำให้ชาวบ้านซึ่งเดิมเคยประกอบอาชีพประมงหันไปประกอบอาชีพอื่นที่สามารถสร้างรายได้และความมั่นคงมากกว่าการจับปลาขาย ทำให้การจับปลาเพื่อการจำหน่าย ถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงแค่อาชีพเสริมในช่วงที่ไม่มีงานอื่นทำเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็มีบางชุมชนที่ถูกกระทำโดยรัฐในโครงการต่างๆ แล้วต้องหันมาประกอบอาชีพประมงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีอาชีพอื่นที่ดีกว่า เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่และชุมชนตั้งอยู่ในนิเวศน์ที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก วรพล .(2552)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักจังหวัด เพชรบูรณ์ ครั้งนี้ เป็นการการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบภูมิคุ้มกันของการจัดการครอบครัวตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการทำวิจัย เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กิจกรรม/ขั้นตอนต่าง ๆ

1.1 ศึกษาชุมชนกลุ่มเป้าหมายและสนทนากับผู้นำชุมชน ลงพื้นที่สำรวจสภาพที่แท้จริง

1.2 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประชาคม และสำรวจข้อมูล พร้อมทั้งค้นคว้าเอกสารเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาปัญหาและศักยภาพของชุมชน

ผลที่ได้รับ : ทราบข้อมูลปัญหาและข้อมูลพื้นฐานของภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและสู่อนาคต

ขั้นตอนที่ 2

2.1 ทุกภาคส่วน ชุมชนในท้องถิ่น และคณะผู้วิจัยร่วมถอดบทเรียนภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้าน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแก่กลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก และประชาคม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก เน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติ

2.2 ขั้นปฏิบัติการ โดยการถอดบทเรียนจากผู้สูงอายุ เพิ่มองค์ความรู้ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก มีจุดมุ่งหมายให้กลุ่มเป้าหมายมีองค์ความรู้ และนำความรู้ไปใช้ ในชีวิตประจำวันที่ได้

ผลที่ได้รับ : องค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติ จำนวน 1 เล่ม

ขั้นตอนที่ 3 สรุปและประเมินผลการวิจัย

กิจกรรม/ขั้นตอนต่าง ๆ

3.1 ติดตามผลการวิจัย เพื่อตรวจสอบผลการดำเนินการวิจัย

3.2 คณะผู้วิจัยร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้ชุมชนเป้าหมายรับทราบผล

3.3 จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.4 ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลงานวิจัย

ผลที่ได้รับ : ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงรวมถึงปัญหาอุปสรรครวมถึงและได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมในการวิจัย และให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเทคนิคการศึกษาจะประกอบด้วย การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning and Appraisal : PLA) และ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จากการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders Workshop) และการประเมินชุมชนอย่างเร่งด่วน (RRA: Rapid Rural Appraisal) โดยการสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสังเกตการณ์โดยตรง การเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน โดยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก และภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่น และศึกษาพื้นฐานครอบครัว ศึกษาปัญหา และสิ่งที่สนับสนุน ในการดำเนินชีวิตครอบครัว เรื่องการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ เช่น ไม้ไผ่ ป่าชุมชนในพื้นที่ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้าน ท่าเมี่ยง ตำบลนายม ที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำป่าสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตลอดจนผู้นำในท้องถิ่นอาทิผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่ พัฒนาชุมชนตำบลและจังหวัด กศน. ประชาชนชาวบ้าน

3.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive Analysis) และ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยเทคนิคการศึกษาจะ

ประกอบด้วย และ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จากการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders Workshop)

3.3 ระยะเวลาในการดำเนินงานและพื้นที่ทำการวิจัย

เริ่มดำเนิน ตุลาคม 2558 สิ้นสุดโครงการ กันยายน 2559 สถานที่ทำการวิจัย : ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม ที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำป่าสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีแผนการดำเนินการดังนี้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีการประเมินชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) โดยใช้ความร่วมมือระหว่างชุมชน และคณะผู้วิจัย ตลอดจนหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลของ การทำการเกษตรในชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับด้านเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ ด้านการใช้วัสดุเหลือใช้จากท้องถิ่น และภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นและทำให้ทราบพื้นฐานครอบครัว ปัญหาที่พบ และสิ่งที่สนับสนุน ในการดำเนินชีวิตครอบครัว ตลอดจนเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบภูมิคุ้มกันของการจัดการครอบครัวตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเป้าหมายได้แก่ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม ที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำป่าสัก ซึ่งพบผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 2 บริบทชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นจากปลาและสัตว์น้ำ

4.1 ตอนที่ 1 บริบทชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ศึกษาชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

บริบทพื้นที่ สภาพของแม่น้ำป่าสักคดเคี้ยวไปตามเส้นทางชลประทาน ช่วงฤดูน้ำ

หลาก ผ่านที่ดินทำกินของเกษตรกร

สภาพปัญหาพื้นที่ (น้ำแห้ง) ในหน้าแล้ง

- การทำการประมง (ช่วงฤดูฝน)

- สภาพแหล่งน้ำ มีน้ำมากช่วงฤดูฝน และน้ำแห้งในช่วงฤดูร้อน

- ข้อมูลพื้นที่ของภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านในการจับสัตว์น้ำลดลง

- ข้อมูลพื้นฐานของเครื่องมือประมงพื้นประมง

ข้อมูลของเครื่องมือประมงพื้นบ้านแต่ละชนิดนั้นมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องรูปร่างของเครื่องมือ ขนาดของเครื่องมือหรือรวมถึงการนำไปใช้จับสัตว์น้ำผิดประเภท บางครั้งแต่ละพื้นที่มีรูปแบบของเครื่องมือที่แตกต่างกันแต่ใช้ในการจับสัตว์น้ำประเภทเดียวกันขึ้นอยู่กับวัสดุในการทำเครื่องมือประมงหรือขนาดของสัตว์น้ำ

4.2 ตอนที่ 2 บริบทชุมชนบ้านท่าเหมียง ตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

บริบทพื้นที่ สภาพของแม่น้ำป่าสักกคเค็ญ ไปตามเส้นทางคลองน้ำ ช่วงฤดูน้ำหลาก ผ่านที่ดินทำกินของเกษตรกร

- การทำการประมง (ช่วงฤดูฝน)

- สภาพแหล่งน้ำ มีน้ำมากช่วงฤดูฝน และน้ำแห้งในช่วงฤดูร้อน

- ข้อมูลพื้นที่ของภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านในการจับสัตว์น้ำลดลง

สภาพปัญหาพื้นที่ (น้ำแห้ง) ในช่วงหน้าแล้งสามารถเดินข้ามได้เพราะจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำป่าสักและสูงกว่าจังหวัดอื่นๆที่แม่น้ำป่าสักไหลผ่าน และมีน้ำช่วงฤดูฝน (ช่วงฤดูน้ำหลาก)

ซึ่งพื้นที่งานวิจัยทั้ง 2 แหล่งนี้จะมีลักษณะบริบทความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก และภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่น

การทำการประมง สามารถทำได้บ้างในช่วงฤดูน้ำหลากหรือช่วงฤดูฝน และจนกระทั่งถึงช่วงต้นฤดูร้อน เดือนเมษายน แต่บางพื้นที่น้ำอาจจะแห้งก่อน การทำการประมงส่วนมากจะใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งก็จะมีลักษณะเหมือนกับเครื่องมือประมงในภาคอื่นๆ เช่นกัน ในส่วนของสัตว์น้ำที่จับได้ก็จะไม่มีขนาดใหญ่เหมือนสมัยก่อน ซึ่งเครื่องมือในการทำประมงยังไม่มี การพัฒนาให้สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่มากเหมือนในสมัยปัจจุบันและการจับสัตว์น้ำในสมัยนี้นั้นจะทำการจับในรูปแบบที่ว่าจับให้ได้มากที่สุดเพื่อการแปรรูปและการขายซึ่งผิดกับ

สมัยก่อนที่จับมาบริโภคในครัวเรือนหรือแปรรูปเพื่อเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน จึงทำให้การประมงในสมัยนี้เป็นการทำการประมงแบบล้างผลาญหรือสัตว์น้ำที่ชาวบ้านหาได้หรือจับได้จะต้องถูกนำกลับไปทั้งหมดเพื่อการบริโภคและจำหน่ายโดยไม่คำนึงถึงเรื่องการอนุรักษ์ว่าสัตว์น้ำที่จับมาได้ยังไม่ถึงขนาดหรือโตเต็มวัยที่จะบริโภคก็ให้ปล่อยไป ให้มันเจริญเติบโตก่อน หรือให้มันขยายพันธุ์ก่อนจึงจะไปทำการจับมาบริโภคต่อไป

จากการทำการประมง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้รู้ว่าการเครื่องมือประมงบางชนิดได้ถูกล้มในการนำไปใช้ประโยชน์หรือนำไปจับสัตว์น้ำ และรวมถึงภูมิปัญญาในการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านซึ่งไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาในการจักสานทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะนิยมซื้อแบบสำเร็จรูปที่มีวางขายตามร้านขายของประเภทเครื่องจักสาน เครื่องตาข่าย แห และวัฒนธรรมของวัยรุ่นสมัยนี้จะมองข้ามเรื่องการทำมาหากิน ประเพณีงานฝีมือ งานหัตถกรรม ด้านภูมิปัญญาในการจักสานเครื่องมือประมงพื้นบ้านจึงทำให้ในอนาคตภูมิปัญญาการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านจะสูญหายไปรวมถึงไม่สามารถที่จะหาคุณภาพและวิธีการใช้งานได้ในอนาคต

วัสดุอุปกรณ์ในการทำเครื่องจักสาน เครื่องมือประมงที่สำคัญที่สุด คือ ไม้ไผ่ ซึ่งวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นเริ่มหายากขึ้น เพราะมีการปลูกน้อยและการหาจากธรรมชาติก็ยิ่งหายากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากพื้นที่ในการไปตัดไม้ไผ่มาใช้นั้นถูกประกาศเป็นป่าชุมชน และอีกพื้นที่บางส่วนก็เป็นพื้นที่ของกรมป่าไม้ ซึ่งไม่อนุญาตให้เข้าไปตัดมาทำเครื่องมือหรือนำมาขายจึงทำให้ต้นทุนในการผลิตเครื่องจักสานเครื่องมือประมงนั้นมีต้นทุนสูงขึ้นเนื่องจากไม้ไผ่ที่ใช้ในการทำนั้นต้องซื้อ มา จึงทำให้อาชีพในการจักสานเครื่องมือประมงนั้นลดลงและมีผู้สืบทอดลดลงด้วยและอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ แหล่งน้ำที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำมีจำนวนลดลงจากภาวะฝนแล้ง ฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาลทำให้มีน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติลดลง ผลจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดปัญหาในส่วนของชุมชนและครอบครัว ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงนี้อาจก่อให้เกิดปัญหา ชุมชนอ่อนแอ ขาดวัยแรงงาน ครอบครัวแตกแยก รายได้ไม่เพียงพอ ภาวะหนี้สิน ปัญหายาเสพติด หรืออาจถึงขั้นขาดจิตสำนึกรักษ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการที่คณะผู้วิจัยร่วมถอดบทเรียนภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ การสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสัก ชุมชนบ้านระหาร

ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนายม ที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำป่าสักของอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

การปฏิบัติการถอดบทเรียนจากผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เรื่องการทำเครื่องจักสาน เครื่องมือประมงพื้นบ้านในการจับสัตว์น้ำนั้น แบ่งออกเป็น การเพิ่มองค์ความรู้ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสัก ผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับร้านค้า และผลิตตามที่ผู้มาสั่งทำ ซึ่งทำให้อาชีพนี้เริ่มฟื้นตัวกลับมาอีกครั้งและเริ่มมีผู้สนใจศึกษาการจักสานเครื่องมือประมงพื้นบ้าน โดยเป็นชาวบ้านที่มีอาชีพหาปลาในช่วงอายุ 40-50 ปี โดยที่ใช้เวลาว่างจากการทำไร่ ทำนา หาปลา มาเริ่มเรียนศึกษาจาก ผู้ที่มีความรู้ในการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้าน จากการเรียนแบบตัวต่อตัว ตามวิธีการเลือกไม้ การเหลาไม้ จักตอก การมัด ทำให้มีการพูดคุย ถ่ายทอดวิชาการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้าน วิธีการจับสัตว์น้ำ และการแลกเปลี่ยนวิธีการ ประสบการณ์การจับสัตว์น้ำ การทำอาหารและการแปรรูป การถนอมอาหารที่ได้จากสัตว์น้ำ เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงเกิดผลการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น มีการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีผลการเปลี่ยนแปลงในสถานะด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ครอบครัวและชุมชนดีขึ้น ส่งผลให้ ครอบครัวมีความสามัคคี มีรายได้เพียงพอ ไม่มีภาวะหนี้สินหรือมีหนี้สินลดลง มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องเครื่องมือประมง โดยชุมชนท้องถิ่น และทุกภาคส่วนทำให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยให้เยาวชนเห็นว่าการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์นั้นสามารถสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัวได้ และจะส่งผลให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นยังคงอยู่ในชุมชนสืบไป

เมื่อครอบครัวมีรายได้เพียงพอจากการมีรายได้เสริมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านจักสาน เครื่องมือประมงขาย เมื่อมีรายได้เพียงพอปัญหาหนี้สินจะไม่เกิดขึ้น ครอบครัวอบอุ่นมีความสามัคคี เพราะไม่ต้องอพยพเข้าไปในตัวเมืองเพื่อหารายได้ ปัญหายาเสพติดจะลดลงเนื่องจากพ่อแม่ สามารถอบรมสั่งสอนลูกได้ ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ส่งผลให้เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นดีขึ้น

จากการที่มีปัญหาเรื่องการหาไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุหลักในการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านขาดแคลนและหายาก จึงจึงทำให้ชาวบ้านบางรายที่มีพื้นที่ดินมาก หันมาปลูกไม้ไผ่เพื่อจำหน่ายให้กับกลุ่มผู้มีอาชีพจักสานจึงทำให้เกิดอาชีพปลูกไม้ไผ่ขาย สร้างรายได้ให้กับครอบครัวหรือบางรายก็ปลูกไว้ใช้ในสวนเพื่อใช้เอง ที่เหลือบางส่วนก็ขาย ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาใช้ในการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านก็คือ ไม้ไผ่สีสุก เป็นไม้ไผ่ที่ก่อค่อนข้างใหญ่ ทรงแผ่ออกกว้างที่มีแขนงหนาม

โดยรอบกอ จะพบใกล้แหล่งแม่น้ำในชนบทขึ้นไม้ไกลจากหมู่บ้านมากนัก มักจะเป็นไม้ที่ชาวบ้านนำไปปลูกแพร่ขยายพันธุ์เอง ลำต้นสูงใหญ่ผิวไม้เป็นมัน เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 7 นิ้ว ปล้องแต่ละปล้องยาวประมาณ 1-2 ฟุต ลำต้นตั้งตรง แขนงไม้มากเนื้อไม้ไม้สีสุกมีความหนากว่าไม้ไฟชนิดอื่นๆ ไม้สีสุก เป็นไม้ไฟที่มีคุณค่าในการจักสานได้ทุกชนิดตั้งแต่ กระบุง ตะกร้า กระด้ง ตะแกรง เข่ง ไซดักปลา สุ่มปลา ฯลฯ และยังสามารถนำมาทำโครงสร้างเครื่องเรือนไม้ไฟ เป็นไม้ไฟที่มีความสามารถสร้างสรรค์งานได้ทั้งงานหยาบและงานละเอียดเพราะเนื้อไม้ไฟค่อนข้างเหนียวทนทาน (อนุชาติ, 2547)

การทำเครื่องมือประมง

คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ โดยทำการตั้งคำถามเชิงลึก เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำเครื่องมือประมง พบว่า หมู่บ้านนี้มีการประยุกต์เครื่องจักสานที่อดีตต้องผลิตเพื่อขายตามฤดูกาลเท่านั้น เช่น ลอบ ไซ ต้องผลิตในช่วงฤดูจับปลา แต่ปัจจุบันมีการประยุกต์และพัฒนานำเครื่องจักสานดังกล่าวมาปรับปรุงให้มีขนาดเล็กลงและสามารถผลิตเพื่อจำหน่ายใช้เป็นเครื่องรางของขลังและเป็นสิริมงคลของทุกบ้านไม่ว่าจะเป็นบ้านที่ใช้เป็นที่พักอาศัยร้านค้าต่างๆ ตลอดจนอาคารพาณิชย์ และอาจพบเห็นโดยทั่วไปในบริเวณหน้ารถยนต์เพื่อเสริมสิริมงคลให้กับเจ้าของบ้านและร้านค้าและเจ้าของรถยนต์ อาทิ ในอดีต ลอบ ไซ ไซดักปลา จะมีขนาดใหญ่ ใช้ประโยชน์ในการดักจับปลา และสัตว์น้ำทั่วไป ราคาจะอยู่ที่ 300-400 บาท แต่ปัจจุบันได้ปรับขนาดจนเล็กลงไว้ใช้แขวนไว้บริเวณด้านหลังคาหน้าบ้าน หรือในรถยนต์ สามารถเพิ่มมูลค่าได้ราคาตัวเล็ก ตัวละ 70-100 บาท หากเป็นลอบหรือไซขนาดใหญ่ผู้ซื้อจะซื้อไปเป็นเครื่องรางตามร้านค้าหรือโรงแรม รีสอร์ทต่างๆ ราคาจะอยู่ที่ตัวละ 1,000 – 4,500 บาท

ข้อดีและผลที่เกิดจากการทำการประมงโดยใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน

คณะผู้วิจัย นักวิชาการและชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและวิเคราะห์ข้อดีและผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำการประมง ในส่วนของชุมชนโดยผู้นำของหมู่บ้านมีความเป็นห่วงในเรื่องของการจับสัตว์น้ำ จึงได้มีข้อตกลงในการการจับสัตว์น้ำให้เป็นไปตามประกาศของกรมประมง ในเรื่องของการห้ามในการจับสัตว์น้ำและการใช้เครื่องมือประมง โดยได้รับความรู้จากทางประมงจังหวัดเพชรบูรณ์

ในส่วน of เครื่องมือประมงพื้นบ้านสามารถทำให้มีความรู้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันได้ คือ การอนุรักษ์ เป็นการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้เช่น งานหัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม เป็นการฟื้นฟู เป็นการรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การจักสาน และเป็นการประยุกต์ การปรับหรือการ

ผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้วัสดุทดแทนจากการใช้เส้นตอกมัดมาเป็นใช้เชือกไนลอนมัดแทน จากการใช้หวายก็เปลี่ยนมาเป็นใช้ไม้ไผ่แทน ซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้ล้วนแต่เป็น ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่ส่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่น รุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อไป

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสัก

ในเรื่องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าในปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนมีการสืบสานและเห็นคุณค่าของการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมได้ในบางกิจกรรม เนื่องจากสังคมชุมชนยังคงมีรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกันในหมู่เครือญาติและมีการช่วยเหลือกันของบ้านใกล้เคียงและจากการนำนักศึกษาที่เรียนในวิชาการศึกษาทั่วไป ชื่อวิชาเทคโนโลยีตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งในรายวิชาดังกล่าวมีเนื้อหาหัวข้อ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้นักศึกษาตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้โดยปฏิบัติจริงโดยลงพื้นที่ไปบริการวิชาการกับชุมชน เนื่องจากเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย

จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเยาวชน หน่วยงานท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบภูมิคุ้มกันของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มแม่น้ำป่าสักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ชุมชนมีความรู้และได้องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนเป็นคู่มือ 2 เรื่องได้แก่ 1) ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ 2) ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นจากปลาและสัตว์น้ำ

4.3 ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ

ชื่อภาษาไทย ช้อนหางเหยี่ยว

ชื่อภาษาอังกฤษ Raft Dip Net

รูปที่ 4.1 ช้อนหางเหยี่ยว

ลักษณะเครื่องมือประมง

เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่มีขนาดใหญ่กว่าขอธรรมา การยกกว้านขึ้น/ลง จะอาศัยคนติดประกอบด้วยจุดหมุน ทำให้สามารถยกขึ้นโดยแรงของคน ลักษณะของเครื่องมือเช่นเดียวกับขอทั่วไป คือประกอบเป็นเนื้ออวนที่มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีคันขอและไม้กว้านใช้ทำการจับสัตว์น้ำ เครื่องมือนี้ใช้แพเป็นพาหนะ

วิธีการทำประมง

วิธีการใช้จะนำเชือกคร่าวของอวนทั้ง 4 มุม ผูกเข้ากับไม้แขวนขอ และกว้าน ให้ยอวางลงไปพื้นโคลนใต้น้ำ สังเกตปลาเข้าก็สาวเชือก ปลายไม้กว้านอีกด้านหนึ่งกดให้ยอยกขึ้นพ้นน้ำ และผูกเชือกไว้ให้แน่น ใช้สวิงตักสัตว์น้ำที่อยู่ก้นอวนแล้วจึงปล่อยให้ยอวางลงดังเดิม

เวลาทำการประมง ได้ตลอดทั้งวัน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาตามธรรมชาติทั่วไป และปลาผิวน้ำ

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ ลำคลอง บึง และหนอง

ชื่อภาษาไทย ขอขันช่อ

ชื่อภาษาอังกฤษ Bug Lift Net

รูปที่ 4.2 ขอขันช่อ

ลักษณะเครื่องมือประมง

เครื่องมือที่มีขนาดใหญ่กว่าขอธรรมดา การยกกว้านขึ้นจะอาศัยคันคิด ประกอบด้วยจุดหมุน ทำให้สามารถยกขึ้น โดยแรงของคนๆเดียว ลักษณะของเครื่องมือ เช่นเดียวกับขอทั่วไป ประกอบเป็นเนื้อวนที่มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีคันขอ และไม้กว้าน ใช้ทำการจับสัตว์น้ำ

วิธีการทำประมง

การใช้จะนำเชือกคร่าวของวนทั้ง 4 ผูกมุมเข้ากับไม้แขวนขอ และกว้านให้ขอยาวลงไปในพื้นโคลนได้น้ำ สังเกตปลาเข้าก็สาวเชือก ปลายไม้กว้านอีกด้านหนึ่งกดให้ขอยกขึ้นพ้นน้ำ และทำการผูกเชือกไว้ให้แน่น ใช้สวิงตักสัตว์น้ำที่อยู่กันวน

เวลาทำการประมง ได้ตลอดทั้งวัน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลา และสัตว์น้ำตามธรรมชาติทั่วไป

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ ลำคลอง หนอง และบึง

ชื่อภาษาไทย เรือผีหลอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Simple Catching Boat

รูปที่ 4.3 เรือผีหลอก

ลักษณะเครื่องมือประมง

ท้องเรือค่อนข้างแบน และกราบเรือเมื่อลอยอยู่ในน้ำจะสูงจากระดับน้ำไม่มากนัก กราบเรือด้านหนึ่งติดแผ่นกระดานสีขาวและวางให้เอียงลาดลงน้ำ อีกด้านหนึ่งของกราบเรื่อนั้นจึงตาข่ายเป็นแนวยาวตลอดลำเรือ และให้ขอบสูงจากกราบเรือประมาณ 1 เมตร ใช้เป็นเรือประมงน้ำจืดตามแม่น้ำลำคลอง

วิธีการทำประมง

พายเรือออกหาปลาในเวลากลางคืน เมื่อปลาเห็นแผ่นกระดานสีขาวท่ามกลางความมืด ปลาจะตกใจและกระโดดข้าม แต่กระโดดไม่พ้น เพราะถูกตาข่ายกั้นไว้ ปลาจะตกลงไปในท้องเรื่อนับเป็นวิธีหาปลาแบบง่ายๆ อีกวิธีหนึ่ง

เวลาทำการประมง ช่วงเวลากลางคืน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

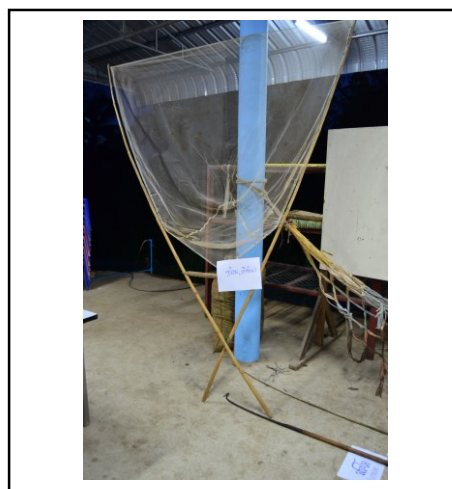
สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาผิวน้ำทั่วไป

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ และลำคลอง

ชื่อภาษาไทย ช้อนขาคิม

ชื่อภาษาอังกฤษ Boat Dip Net

รูปที่ 4.4 ช้อนขาคิม

ลักษณะเครื่องมือประมง

เครื่องมือชนิดนี้ถักด้วยด้ายเป็นตาข่าย ขนาดตา 4 เซนติเมตร ฝนตาเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ก้นถุงลึก 4.50 เมตร ด้ามถือใช้ไม้ไผ่ 2 อัน ยาว 4 เมตร ผูกไขว้กันระหว่างกึ่งกลางเป็นรูปกรรไกร แล้วผูกจึงฝนตาข่ายติดกับไม้ด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นที่ใช้สำหรับถือ

วิธีการทำประมง

ใช้เรือ 1 ลำ ชาวประมง 2 คน คนหนึ่งทำการพายเรือทางท้ายทวนกระแสน้ำไปเรื่อยๆ ส่วนคนที่อยู่หัวเรือก็จับช้อนขาคิมกดให้ปากช้อนลงในน้ำและยกขึ้นดูเป็นครวๆ

เวลาทำการประมง ช่วงเวลากลางวัน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาดูเพียน, ปลาเกา และปลากด

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำที่มีน้ำไหล

ชื่อภาษาไทย ปืนฉมวก
ชื่อภาษาอังกฤษ Spear gun

รูปที่ 4.5 ปืนฉมวก

ลักษณะเครื่องมือประมง

ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ตัวโครงปืน, คันง้างสายยาง, ขางยึด และลูกดอก ส่วนมากตัวโครงปืนทำจากไม้ค้ำยปืนยาว บริเวณเกือบถึงปลายปืนมีการเจาะโครงปืนเพื่อใส่คันง้างสายยาง และบริเวณโครงด้านบนของปืนมีการเจาะร่องเพื่อใส่ลูกดอก ในส่วนของลูกดอกทำจากเหล็กสปริง PCY 6 มิลลิเมตร ผิวกลม ปลายแหลม ความยาว 1 – 1.5 เมตร ด้านท้ายของลูกดอกเจาะร่องสำหรับมัดเชือก เพื่อที่เวลายิงออกไปแล้วสามารถดึงลูกดอกกลับมาได้

วิธีการทำประมง

ใช้สำหรับยิงปลา และสัตว์น้ำขนาดใหญ่

เวลาทำการประมง ได้ทั้งกลางวันและกลางคืน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลายี่สก ปลาสร้อย ปลาไนล์ ฯลฯ

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ ห้วย หนอง และบึง

ชื่อภาษาไทย นมวก

ชื่อภาษาอังกฤษ Harpoon

รูปที่ 4.6 นมวก

ลักษณะเครื่องมือประมง

มีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วน คือส่วนที่ทำจากเหล็กแหลม 3 – 9 อัน ความยาวประมาณ 5 – 8 นิ้ว เชื่อมติดกันเป็นง่าม มีลักษณะเป็นวงกลม หรือเรียงกันเป็นแถว ด้านปลายจะมีลักษณะแหลม หรือบางอันจะมีเงี่ยงก็ได้ ส่วนปลายอีกด้านจะถูกเชื่อมรวมกัน และทำเป็นกระบอกวง ความยาวประมาณ 3 – 5 นิ้ว สำหรับเป็นด้ามนมวก ส่วนตัวด้ามของนมวกอาจทำจากไม้ไผ่ความยาวตามผู้ใช้ ถนัด

วิธีการทำประมง

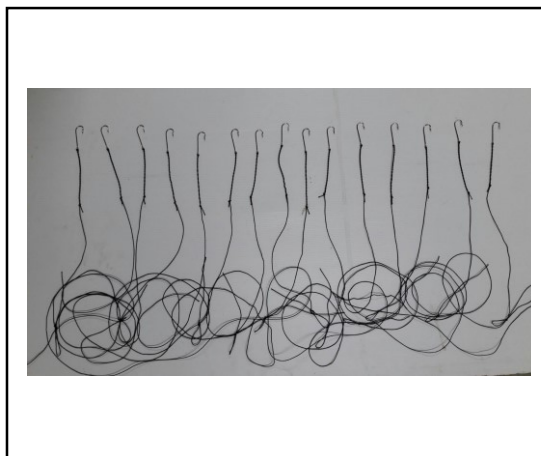
ใช้ทำการประมงได้ทั้งกลางวันและกลางคืน โดยวิธีการเดินแล้วใช้นมวกแทงหรือขึ้นเรือ พายหาสัตว์น้ำในเวลากลางคืน โดยถือนมวกแล้วส่องไฟหาสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่ง หากพบสัตว์น้ำก็ ใช้นมวกแทง หรือขึ้นเรือพายหาสัตว์น้ำในเวลากลางคืน โดยถือนมวกแล้วส่องไฟหาสัตว์น้ำบริเวณ ชายฝั่ง หากพบสัตว์น้ำก็ใช้นมวกแทง

เวลาทำการประมง กลางวันและกลางคืน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ กบ ปลาช่อน และปลาชะโด

แหล่งทำการประมง ทุ่งนา ริมคลอง และบริเวณชายฝั่ง

ชื่อภาษาไทย เบ็ดราว

ชื่อภาษาอังกฤษ Long line

รูปที่ 4.7 เบ็ดราว

ลักษณะเครื่องมือประมง

เป็นเบ็ดที่ผูกติดกับเชือกไนล่อนอ่อนสีขาวความยาวประมาณ 45 – 50 เซนติเมตร ขนาดของเบ็ดจะใช้เบอร์ 15 -18 และนำมาผูกติดกับเชือกไนล่อนเขียว เรียกว่าคร่าวเบ็ด โดยผูกเป็นระยะทุกๆ 1 เมตร ถึง 1.50 เมตร ความยาวของเชือกคร่าวเบ็ดประมาณ 100 – 200 เมตร

วิธีการทำประมง

จะใส่เบ็ดราวบริเวณริมตลิ่งได้ทั้งช่วงฤดูแล้ง และฤดูน้ำหลาก หรือบางครั้งอาจวางเบ็ดราวขวางแม่น้ำ หรือลำคลองก็ได้ โดยใช้หินถ่วงเชือกคร่าวเบ็ดให้จมน้ำ โดยใช้เหยื่อใส่เดือนดิน ใส่ไก่ ลูกปลานขนาดเล็ก หรือเหยื่อหมัก ในการล่อปลามาติดเบ็ด

เวลาทำการประมง กลางวันและกลางคืน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาช่อน ปลาดุก ปลากด และปลาเค้า

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ ลำคลอง หนอง และบึง

ชื่อภาษาไทย เบ็ดปัก

ชื่อภาษาอังกฤษ Set pole and line with live bait

รูปที่ 4.8 เบ็ดปัก

ลักษณะเครื่องมือประมง

ลักษณะเป็นไม้ไผ่เหลาให้เรียวยาวประมาณ 1 – 1.50 เมตรบริเวณด้านปลายของเบ็ดจะเรียวยาวอ่อน เพื่อสร้างแอ่งชั้นเวลาปลากินเหยื่อ มีเชือกไนลอนสีขาวผูกกับตะขอเบ็ดประมาณเบอร์ 15 ก้านยาว ส่วนปลายเชือกมัดติดกับปลายคันเบ็ด โดยจะใช้ความยาวของสายเบ็ดประมาณ 50 เซนติเมตร

วิธีการทำประมง

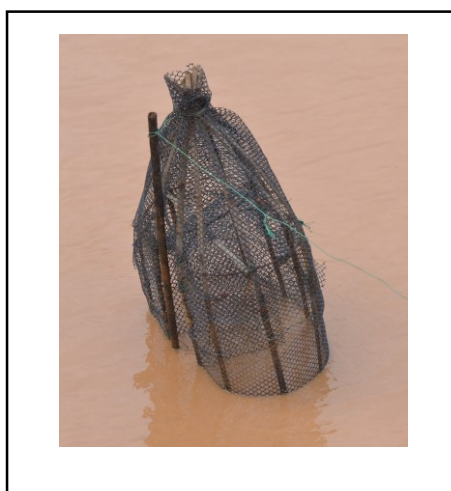
หาพื้นที่ที่คิดว่ามีปลาเยอะ เช่น ทุ่งนา ริมคลอง หรือริมตลิ่งของแม่น้ำ เตรียมตัวใส่เบ็ดประมาณ 5 โมงเย็น (เวลา 17.00 น.) ตอนใส่เบ็ดต้องทำบริเวณที่เหยื่อจุ่มลงน้ำให้โล่ง โดยใช้มีดตัดถ่างสิ่งกีดขวาง แล้วทำการปักเบ็ด โดยใช้เหยื่อไส้เดือน ลูกกบ หรือลูกเป็ดในการล่อปลามาติดเบ็ด

เวลาทำการประมง ช่วงเวลาเย็น ประมาณ 16.00 น. – 18.00 น.

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาหมอ ปลาช่อน ปลาดุก กบ

แหล่งทำการประมง ทุ่งนา แม่น้ำ คลอง และบึง

ชื่อภาษาไทย ลอบขึ้น

ชื่อภาษาอังกฤษ Vertical cylinder trap

รูปที่ 4.9 ลอบขึ้น

ลักษณะเครื่องมือประมง

เป็นเครื่องมือดักจับปลาที่สานด้วยไม้ไผ่ หรือเชือกไนล่อน ใช้ไม้ไผ่ หรือลวดรัดโครงไม้ ลอบมีช่องว่างให้ปลาว่ายเข้าไปติดภายใน ลอบที่ใช้มีขนาดความสูงประมาณ 1.20 – 2.00 เมตร มีลักษณะเหมือนกับทรงขวดที่วางตั้งไว้ ส่วนปลายลอบขึ้นนั้น มัดปลายซี่ไม้ไผ่รวมกันตรงด้านข้าง จะทำยาวผ่าเกือบตลอดความยาวของลอบ ลอบขึ้นมีหลายขนาดตามแต่ลักษณะการใช้งาน และความลึกของแหล่งน้ำ

วิธีการทำประมง

ใช้ดักปลาในน้ำลึก จะใช้แสงไฟล่อกันแม่น้ำหรือไม่ก็ได้ การดักลอบขึ้นจะดักน้ำลึกกว่า ลอบนอน หากใช้ไฟล่อกันก็ดักลอบขึ้นไว้ตามน้ำนิ่งใกล้ๆกอหญ้า พุ่มไม้ที่อยู่ในน้ำ จะได้ปลา ตะเพียน ปลาสร้อย ปลากด ฯลฯ

เวลาทำการประมง ได้ตลอดทั้งวัน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาตะเพียน ปลาสร้อย ปลาตะโก ปลากด ปลาแขยง

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ คลอง และบึง

ชื่อภาษาไทย ลอบนอน

ชื่อภาษาอังกฤษ Horizontal cylinder trap

รูปที่ 4.9 ลอบนอน

ลักษณะเครื่องมือประมง

ลอบนอนมีลักษณะเป็นกระบอก ก้นลอบเป็นรูปรีๆ สามารถเปิดเอาปลาออกทางก้นลอบได้ ลอบนอนมีความยาวตั้งแต่ 1 – 2 เมตร เหลาซี่ไม้ไผ่กลมๆ ประมาณ 30 ซี่ มัดด้วยเชือกไม้ไผ่ แต่ละซี่จะห่างกันแต่ละซี่ประมาณ 1 – 3 เซนติเมตร ปากลอบดักปลาทำงาน 2 ชั้น เมื่อปลาเข้าไปแล้วจะว่ายออกไม่ได้ ลอบนอนใช้กับน้ำไหล ไม่ต้องใช้เหยื่อล่อ

วิธีการทำประมง

ใช้ดักปลาบริเวณน้ำไหล โดยใช้แพงผูกต่อจากปากทางเข้าลอบนอนกั้นขวางทางน้ำของแม่น้ำลำคลอง โดยวางลอบให้อยู่ในแนวนอน

เวลาทำการประมง ได้ตลอดทั้งวัน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาหมอ ปลาช่อน ปลากระดี่ ปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลาไหล

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ คลอง และบึง

ชื่อภาษาไทย ถัง

ชื่อภาษาอังกฤษ Bamboo tube trap

รูปที่ 4.10 ถัง

ลักษณะเครื่องมือประมง

เป็นอุปกรณ์จับปลาไหล ถังทำมาจากไม้ไผ่ลำขนาดใหญ่ ความยาวของลำไม้ไผ่ที่นำมาทำ ถังนั้น ยาวประมาณ 3 – 5 ปล้องของลำไม้ไผ่ เมื่อได้มาแล้วจะทำการเจาะปล้องไม้ไผ่ให้ทะลุถึงกัน โดยจะเหลือปล้องสุดท้ายไว้ ส่วนด้านบนเปิดโค้งเพื่อทำเป็นทางเข้า โดยใช้ไม้ไผ่สานทำเป็นกรวย งามเพื่อใส่ปิดปากกระบอกไม้ไผ่ และเป็นทางเข้าของปลาไหล ส่วนด้านล่างของกระบอกจะเจาะช่อง ขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 15 – 20 เซนติเมตร เพื่อระบายน้ำ

วิธีการทำประมง

เลือกทำเลที่อยู่ของปลาไหลตามแหล่งน้ำ ซึ่งส่วนมากจะมีความลึกประมาณขนาดหัวเข่า เตรียมเหยื่อสำหรับล่อปลาไหล ตามลักษณะการกิน ซึ่งเป็นอาหารจำพวกของเน่าเสีย มีกลิ่นเน่า รุนแรง จึงต้องเตรียมเหยื่อพวกหอยสับ ปลาสับ ปูนาทุบ หมักทิ้งไว้ให้น้ำ นำเหยื่อที่เตรียมเสร็จแล้วใส่ ในถัง โดยการแกะเอางา ออกนำเหยื่อใส่ แล้วปิดงาไม้ไผ่ยึดล็อกไว้ นำไปวางนอนลงกับพื้น

เวลาทำการประมง กลางคืน

ฤดูกาล ทุกฤดูกาล

สัตว์น้ำที่จับได้ ปลาไหล

แหล่งทำการประมง แม่น้ำ ริมคลอง หนอง และบึง

4.4 ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นจากปลาและสัตว์น้ำ

ชื่ออาหาร ปลากระดีแดดเดียว

ส่วนผสม

- 1) ปลากระดี
- 2) เกลือ

วิธีทำ

- 1) นำปลากระดีที่ได้มาล้างตัดหัว และควักไส้ ไม่ต้องคอดเกล็ด
- 2) นำปลาที่ทำความสะอาดแล้วคลุกกับเกลือในเข่ง
- 3) นำปลาที่คลุกแล้ววางตากแดดเป็นวงกลม หรือตากแยกเป็นตัวๆ
- 4) ตากแดดจนแห้ง เก็บใส่กระปุกปิดฝาให้สนิท

รูปที่ 4.11 ปลากระดีแดดเดียว

ชื่ออาหาร แหนมปลา

ส่วนผสม

- 1) เนื้อปลาสับละเอียด
- 2) เกลือป่น
- 3) กระเทียมสับละเอียด
- 4) ใบตอง
- 5) หนัวยาง

รูปที่ 4.12 แหนมปลา

วิธีทำ

- 1) นำเนื้อปลามาปรุงใส่เกลือป่น และกระเทียมสับละเอียด
- 2) นำปลามาห่อใบตองรัดด้วยหนัวยาง ทิ้งไว้ 1 – 2 วัน นำมาทอดรับประทานได้

ชื่ออาหาร ปลาต้มปลานิล

ส่วนผสม

- 1) ปลานิล
- 2) เกลือป่น
- 3) กระเทียมบด / ตำ
- 4) ข้าวสุก

รูปที่ 4.13 ปลาต้มปลานิล

วิธีทำ

- 1) ขอดเกล็ดปลานิล ควักไส้ออก แล้วล้างปลาข้างละ 4 – 5 บ้าง หรือตามต้องการ
- 2) นำข้าวสุกไปล้างน้ำ
- 3) นำข้าวสุก กระเทียมบด และเกลือ นำไปคลุกกับปลานวดให้เข้ากัน
- 4) นำปลาที่คลุกแล้วใส่ไว้ในภาชนะมีฝาปิด กดตัวปลาให้แน่นและปิดฝาทิ้งไว้ 1 – 5 วัน

หรือจนกระทั่งปลามีรสเปรี้ยวจึงนำออกมาทอด

ชื่ออาหาร ปลาต้มปลาคะเพียน

ส่วนผสม

- 1) ปลาคะเพียน
- 2) เกลือป่น
- 3) กระเทียมบด / ตำ
- 4) ข้าวสุก

รูปที่ 4.14 ปลาต้มปลาคะเพียน

วิธีทำ

- 1) ขอดเกล็ดปลาคะเพียน ควักไส้ออก แล้วบั้งปลาข้างละ 4 – 5 บั้ง หรือตามต้องการ
- 2) นำข้าวสุกไปล้างน้ำ
- 3) นำข้าวสุก กระเทียมบด และเกลือ นำไปคลุกกับปลานวดให้เข้ากัน
- 4) นำปลาที่คลุกแล้วใส่ไว้ในภาชนะมีฝาปิด กดตัวปลาให้แน่นและปิดฝาทิ้งไว้ 1 – 5 วัน หรือจนกระทั่งปลาเริ่มเปรี้ยวจึงนำออกมาทอด

ชื่ออาหาร ทอดมันปลาชี่สก

ส่วนผสม

- 1) ปลาชี่สกสับละเอียด
- 2) ถั่วฝักยาวหั่น
- 3) ใบมะกรูดซอยละเอียด
- 4) น้ำมันพืช
- 5) เกลือป่น
- 6) น้ำปลา
- 7) รสดี
- 8) ซอสปรุงรส / ซิอิ้วขาว

วิธีทำ

- 1) นำปลาชี่สกสับละเอียด ปรุงรสด้วยเกลือป่น น้ำปลา รสดี และซิอิ้วขาว
- 2) ใส่ใบมะกรูดหั่นฝอย และถั่วฝักยาวลงไปคนให้เข้าที่
- 3) ตั้งกระทะใส่น้ำมัน รอเดือด ตักมันปลาชี่สก ใช้ช้อนกดให้เป็นวงกลม แล้วใส่ลงใน

กระทะ ทอดจนเหลือง

- 4) พอเหลืองนำรับประทานแล้วดักเสิร์ฟ

รูปที่ 4.15 ทอดมันปลาชี่สก

ชื่ออาหาร น้ำพริกปลาร้า

ส่วนผสม

- 1) ปลาร้า
- 2) พริกป่น
- 3) มะเขือเครือ
- 4) ผงชูรส
- 5) กระเทียมทุบ

วิธีทำ

- 1) นำปลาร้ามาต้มให้สุกกรองไว้แต่น้ำ
- 2) นำมะเขือเครือใส่ครกพร้อมกระเทียมตำพอแหลกไม่ต้องละเอียด
- 3) ใส่น้ำปลาร้าต้มสุก ตามด้วยผงชูรสและพริกป่น
- 4) คนให้กันปรุงรสตามใจชอบ ตักใส่ถ้วย

รูปที่ 4.16 น้ำพริกปลาร้า

ชื่ออาหาร ปลาร้าปลาช่อน

ส่วนผสม

- 1) ปลาช่อน
- 2) เกลือ
- 3) ข้าวคั่วหรือรำข้าว
- 4) น้ำอุ่นที่ต้มแล้ว

วิธีทำ

- 1) นำปลาช่อนมาทำความสะอาด ควักไส้ คอดเกล็ด ล้างน้ำ 1 – 2 น้ำ ตัดครีบ และเงี่ยงปลา พร้อมทั้งตัดหัวปลา
- 2) นำปลาที่ล้างแล้วใส่ถังพร้อมเติมเกลือ ข้าวคั่วหรือรำข้าว และน้ำอุ่น ก่อนคลุกผสมกันให้ทั่ว
- 3) นำส่วนผสมที่คลุกไว้เทใส่ภาชนะที่ใช้หมัก หรือไห ก่อนปิดปากถังให้แน่น ทิ้งไว้ในร่ม นาน 6 – 10 เดือน

รูปที่ 4.17 ปลาร้าปลาช่อน

ชื่ออาหาร ลาบปลาคุก

รูปที่ 4.18 ลาบปลาคุก

ส่วนผสม

- 1) ปลาคุก
- 2) ใบมะกรูด
- 3) ตะไคร้
- 4) หอมสด (ต้นหอม)
- 5) ข้าวคั่ว
- 6) พริกป่น
- 7) น้ำมะนาว
- 8) ผงชูรส
- 9) น้ำปลา
- 10) น้ำปลาร้าต้ม

วิธีทำ

- 1) นำปลาคุยกย่างไฟให้สุก
- 2) เล้าเนื้อปลา นำไปสับให้ละเอียด
- 3) นำมะนาวมาบีบใส่เนื้อปลา
- 4) แล้วใส่ตะไคร้ หอมสด (ต้นหอม) ใบมะกรูดที่หั่นแล้วมาใส่
- 5) ใส่ข้าวคั่ว และพริกป่น
- 6) ปรงรสด้วย ผงชูรส และน้ำปลา
- 7) ปิดท้ายด้วยการใส่น้ำปลาร้าต้ม

ชื่ออาหาร ลาบปลาตะเพียนทอด

รูปที่ 4.19 ลาบปลาตะเพียนทอด

ส่วนผสม

1) ปลาตะเพียน	2) พริกป่น
3) พริกชี้หนู	4) หอมแดง
5) มะนาว	6) ข้าวคั่ว
7) ต้นหอม	8) ผักชี
9) น้ำปลา	10) ใบมะกรูด
11) น้ำปลาร้าต้ม	12) พงชูรส
13) น้ำมันสำหรับทอด	

วิธีทำ

- 1) นำปลาตะเพียนมาขอดเกล็ดล้าง และหั่นแฉะเนื้อปลาออกจาก้าง จากนั้นสับให้ละเอียด
- 2) นำปลาสับละเอียดไปทอดในน้ำมันร้อน ทอดให้กรอบเหลือง เมื่อสุกแล้วขึ้นพักให้สะเด็ดน้ำมัน
- 3) นำผักและเครื่องปรุงมาหั่นละเอียดใส่ภาชนะ พร้อมใส่เครื่องปรุง น้ำปลา น้ำมะนาว ข้าวคั่ว น้ำปลาร้าต้ม พงชูรส น้ำตาลเล็กน้อย คนทุกอย่างให้เข้ากัน เทเนื้อปลาทอดลงไปคลุกเคล้ากับเครื่องลาบ เสร็จตักใส่จาน

ชื่ออาหาร น้ำพริกปลาดุก

ส่วนผสม

- 1) ปลาดุก
- 2) น้ำปลาร้าต้ม
- 3) พริกสด
- 4) กระเทียม
- 5) หอมแดง
- 6) น้ำปลา
- 7) พงชูรส
- 8) มะนาว
- 9) มะเขือเครือ

วิธีทำ

- 1) นำปลาดุกไปต้มใส่น้ำปลาร้า
- 2) นำปลาที่ต้มมาแกะเอาแต่เนื้อ
- 3) นำพริก หอม และกระเทียมไปเผาไฟ
- 4) นำพริก หอม และกระเทียมที่เผาไฟแล้วมาตำให้ละเอียด
- 5) นำเนื้อปลามาตำใส่พริก
- 6) ปรับรสด้วย น้ำปลา พงชูรส มะนาว และบี้มะเขือเครือใส่ คนให้เข้ากัน

รูปที่ 4.20 น้ำพริกปลาดุก

ชื่ออาหาร หมกปลาชีว

ส่วนผสม

- 1) ปลาชีว (ลูกปลา)
- 2) ผักชีสับหยาบ
- 3) ใบต้นหอมหั่นหยาบ
- 4) พริกสดโขลกหยาบ
- 5) น้ำปลา
- 6) ตะไคร้โขลกละเอียด
- 7) ใบแมงลัก
- 8) เกลือ
- 9) ข้าวเบือ

วิธีทำ

- 1) นำปลาชีวมาหมักด้วยข้าวเบือ เกลือ พริก ตะไคร้ ผักชี ต้นหอม และใบแมงลัก หมักประมาณ 5 นาที
- 2) นำปลาที่หมักไว้มาห่อด้วยใบตอง หรือใบบัว จากนั้นนำไปนึ่งให้สุก ประมาณ 30 นาที ให้ปลาสุก พร้อมรับประทาน

รูปที่ 4.21 หมกปลาชีว

ชื่ออาหาร ห่อหมกปลาช่อน (หมกไทย)

รูปที่ 4.22 ห่อหมกปลาช่อน

ส่วนผสม

1) ปลาช่อนหันชิ้น	2) กะทิสด
3) เครื่องแกงเผ็ด	4) ใบมะกรูด
5) ใบโหระพา	6) ไข่ไก่
7) เกลือป่น	8) น้ำปลาอย่างดี
9) ซอส, ซีอิ๊วขาว (ตามใจชอบ)	10) รสดี (ผงปรุงรส)
11) ใบยอ	12) ต้นหอม
13) ใบตอง	14) ไม้มัลล

วิธีทำ

- 1) นำเครื่องแกงเผ็ดมาผสมกับน้ำกะทิสด
- 2) ใส่ไข่ไก่ลงไปตีให้เข้ากัน
- 3) นำเกลือป่น น้ำปลา ซอส ซีอิ๊วขาว รสดี มาปรุงรสตามใจชอบ
- 4) นำเนื้อปลาช่อนที่หันชิ้นมาใส่และคนให้เข้ากัน
- 5) หั่นต้นหอม ซอยใบมะกรูด และใบโหระพาโรยให้ทั่ว
- 6) นำใบยอมาวางกันใบตอง แล้วตักเครื่องที่ผสมปลาห่อใส่ใบตอง
- 7) ตั้งไฟปานกลาง นำซึ่งตั้งไฟเดือด แล้วนำห่อหมกไปวางทิ้งไว้ 30 – 40 นาที แล้วยกออก

จะได้ห่อหมกปลาช่อนที่น่ารับประทาน

ชื่ออาหาร ผัดเผ็ดปลาไหล

ส่วนผสม

- 1) ปลาไหล
- 2) พริกแกง
- 3) ใบกะเพรา
- 4) เครื่องปรุงต่างๆ
- 5) พริกไทยอ่อน

วิธีทำ

- 1) ล้างปลาไหลให้เป็นชิ้นๆ
- 2) ผัดพริกแกงให้หอมๆ
- 3) ใส่ปลาไหลลงไปผัด
- 4) ใส่พริกไทยอ่อน
- 5) ใส่เครื่องปรุงต่างๆ
- 6) ใส่ใบกะเพรา
- 7) ใส่ใบมะกรูด

รูปที่ 4.23 ผัดเผ็ดปลาไหล

ชื่ออาหาร ปลาตุ๋กทอดกรอบผัดเผ็ด

ส่วนผสม

- 1) ปลาตุ๋กทอดกรอบ
- 2) พริกแกง
- 3) ใบมะกรูด
- 4) เครื่องปรุงร

วิธีทำ

- 1) นำปลาตุ๋กไปทอดให้กรอบ
- 2) นำไปผัดใส่กับพริกแกง
- 3) ใส่ใบมะกรูด
- 4) นำเครื่องปรุงรไปแต่งรสให้อร่อย

รูปที่ 4.24 ปลาตุ๋กทอดกรอบผัดเผ็ด

ชื่ออาหาร กล้วยี่ปลาตุก

ส่วนผสม

- 1) ปลาตุก
- 2) น้ำพริกแกงเผ็ด
- 3) น้ำปลา
- 4) ใบมะกรูดซอยละเอียด
- 5) กะทิ
- 6) พริกชี้ฟ้าแดงหั่นตามยาว
- 7) ผักชี
- 8) น้ำมันพืช

รูปที่ 4.25 กล้วยี่ปลาตุก

วิธีทำ

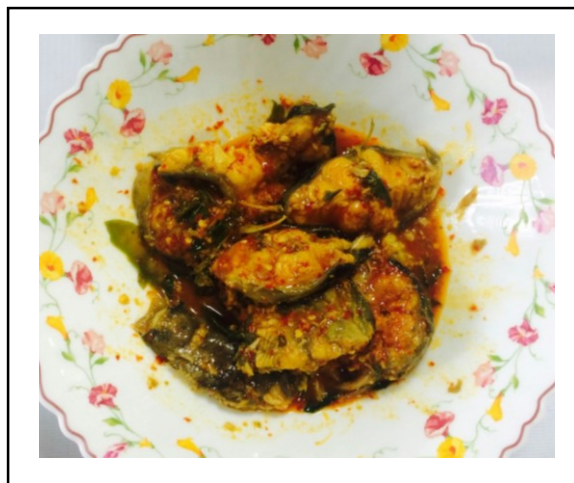
- 1) ตั้งกระทะใส่น้ำมันพืชลงไป
- 2) นำเนื้อปลาลงทอดจนกรอบเหลือง
- 3) ตั้งกระทะใส่น้ำมันพืชเล็กน้อย ใส่น้ำพริกแกงลงไปผัดให้หอม
- 4) นำเนื้อปลาทอดลงผัดกับพริกแกงให้เข้ากัน แล้วใส่กะทิลงไปใช้ไฟอ่อนๆ เคี่ยวพอกะทิ

เคี่ยวเล็กน้อย

- 5) เติมน้ำปลา น้ำตาล ชิมรสตามชอบ
- 6) โรยหน้าด้วยใบโหระพา หรือใบมะกรูดหั่นฝอย ใส่จานพร้อมเสิร์ฟ

ชื่ออาหาร ปลาดุกผัดพริกแกง (ปลาสด)

ส่วนผสม

- 1) ปลาดุก
- 2) น้ำมันพืช
- 3) พริกแกงคั่ว
- 4) น้ำปลา
- 5) น้ำตาลปีบ
- 6) น้ำ
- 7) กระชายหั่นฝอย
- 8) เม็ดพริกไทยอ่อน
- 9) พริกชี้ฟ้าสีแดงหั่นแฉลบ
- 10) ใบมะกรูดฉีก

รูปที่ 4.26 ปลาดุกผัดพริกแกง

วิธีทำ

1) ล้างปลาดุก ผ่าท้อง ควักไส้ และพุงออก ล้างใส่ภาชนะ ผสมใส่เกลือป่นเล็กน้อย ลงคลุกเคล้าให้ทั่ว ล้างน้ำออก และล้างอีกครั้งด้วยน้ำที่แกว่งสารส้ม หรือน้ำปูนแดงเพื่อกำจัดเมือกและกลิ่นคาว ล้างแล้วหั่นเป็นแว่นหน้าขนาด ½ นิ้ว ส่วนหัวปลาดุกนั้นสับเป็นสองชิ้นตามยาว ล้างแล้วพักในตะกร้าให้สะเด็ดน้ำ

2) ตั้งกระทะน้ำมันไฟกลางจนร้อน เคล้าปลาดุก กับเกลือป่นเล็กน้อย จากนั้นใส่ลงทอดจนเหลืองกรอบ ตักขึ้นใส่พักในตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน

3) ตักน้ำมันในกระทะทอดปลาออกให้เหลือ 2 – 3 ช้อนโต๊ะ ใส่น้ำพริกแกงคั่วลงผัดจนทั่ว และมีกลิ่นหอม ประูรสด้วย น้ำปลา น้ำตาล เติมน้ำ ผัดจนเข้ากันทั่ว จึงใส่ปลาดุกทอดกรอบ ผัดอีกครั้งพอทั่ว ใส่กระชาย เม็ดพริกไทยอ่อน พริกชี้ฟ้าสีแดง และใบมะกรูดฉีก ผัดจนทั่วแล้วปิดไฟ

ชื่ออาหาร ต้มเปรตปลาไหล

รูปที่ 4.27 ต้มเปรตปลาไหล

ส่วนผสม

1) ปลาไหล	2) ข่า
3) ตะไคร้ทุบ	4) ใบมะกรูด
5) กระเทียม	6) กระชาย
7) หอมแดงทุบ	8) ยอดกะเพรา
9) มะเขือเทศ	10) พริกสดสุก
11) ใบมะขามอ่อน	12) พริกป่น
13) เกลือ	14) น้ำปลา
15) ผงชูรส	16) น้ำตาล
17) ข้าวคั่ว	18) ผักแพรว
19) ต้นหอม ผักชีซอยหยาบ	

วิธีทำ

- 1) ล้างควมเมื่อกปลาไหลออกให้สะอาด ด้วยใช้น้ำร้อนลวกก่อน
- 2) ตัดเป็นท่อนๆตามต้องการ
- 3) ต้มน้ำร้อน ใส่ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด หอมแดงทุบ กระเทียม มะเขือเทศเผา พริกสดเผา กระชาย ใบมะขามอ่อน พอน้ำเดือดให้ใส่ปลาไหลลงไป
- 4) รอประมาณ 10 – 15 นาที จนปลาไหลพองแตกเนื้อออกจึงใส่เครื่องปรุง เกลือ น้ำปลา ผงชูรส ข้าวคั่ว ตามด้วยผักแพรวซอยหยาบๆ พริกป่น และต้นหอมผักชี

ชื่ออาหาร แกงเผ็ดปลาดุก

ส่วนผสม

รูปที่ 4.28 แกงเผ็ดปลาดุก

- 1) ปลาดุก
- 2) น้ำพริกแกงเผ็ด
- 3) กระชาย
- 4) พริกชี้ฟ้าหั่นแฉลบ
- 5) ใบโหระพา
- 6) มะเขือพวง
- 7) น้ำตาล
- 8) น้ำปลา
- 9) กะทิ
- 10) เกลือ
- 11) น้ำเปล่า
- 12) น้ำมันพืช

วิธีทำ

- 1) ตั้งน้ำมันในกระทาไฟร้อนปานกลาง ใส่พริกแกงเผ็ดลงไปผัด จากนั้นใส่กะทิลงไปผัดด้วย ผัดจนกะทิกับเครื่องแกงเข้ากันทั่วและแตกมัน
- 2) ใส่เนื้อปลาดุกที่หั่นไว้แล้ว และคนสักพักให้ทั่ว จากนั้นจึงเทส่วนผสมทั้งหมดย้ายไปยังหม้อที่ใหญ่กว่า นำหม้อใหญ่ไปตั้งไฟและเติมกะทิส่วนที่เหลือและน้ำเปล่า
- 3) ปรงรสด้วยน้ำตาล เกลือ และน้ำปลา แล้วจึงใส่กระชาย มะเขือพวง พริกชี้ฟ้า และโหระพาลงไปรอจนเดือดจึงปิดไฟ

ชื่ออาหาร แกงป่าปลาช่อน

ส่วนผสม

- 1) ปลาช่อน
- 2) มะเขือเปราะผ่าเป็นซีกๆ
- 3) ถั่วฝักยาวหั่นเป็นท่อนๆ
- 4) ใบกะเพราหั่นฝอย
- 5) กระชายหั่นฝอย
- 6) พริกชี้ฟ้าแดงหั่นเฉียง
- 7) น้ำปลา

วิธีทำ

- 1) ตีคเตาตั้งหม้อน้ำให้เดือด เมื่อเริ่มเดือดให้ใส่พริกแกง ปิดฝารอเดือดอีกครั้ง
- 2) เมื่อน้ำเดือดแล้วใส่ปลาช่อนลงไป ปรงรสด้วยน้ำปลา รอแกงเดือดอีกครั้งใส่มะเขือเปราะ กระชาย ถั่วฝักยาว ตามด้วยใบกะเพรา
- 3) ก่อนยกขึ้นเสิร์ฟให้ตักแกงใส่ถ้วยโรยหน้าด้วยพริกชี้ฟ้าแดง

รูปที่ 4.29 แกงป่าปลาช่อน

ชื่ออาหาร แกงส้มหน่อไม้ดองปลากด

ส่วนผสม

รูปที่ 4.30 แกงส้มหน่อไม้ดองปลากด

- 1) ปลากดหั่นเป็นชิ้นๆ
- 2) หน่อไม้ดอง
- 3) น้ำพริกแกงเหลือง
- 4) กะปิ
- 5) น้ำมะนาว
- 6) น้ำปลา
- 7) เกลือ

วิธีทำ

- 1) ตั้งน้ำจนเดือด ใส่น้ำพริกแกงลงไป คนให้ละลาย ใส่น้ำหน่อไม้ลงไปต้ม
- 2) ปรับรสด้วย น้ำมะนาว และเกลือ รอจนน้ำเดือด ใสปลาลงไป
- 3) พอน้ำแกงเดือดอีกครั้งก็เป็นอันเสร็จเรียบร้อย

ชื่ออาหาร แกงส้มปลาช่อน (มะละกอเหลือง)

รูปที่ 4.31 แกงส้มปลาช่อน

ส่วนผสม

- 1) มะละกอเหลือง แต่ยังไม่สุกเกินไป
- 2) ปลาช่อนหันชิ้น
- 3) ต้นหอม
- 4) ใบแมงลัก
- 5) เครื่องพริกแกงเผ็ด
- 6) มะขามเปียก
- 7) ปลาร้า / กะปิ
- 8) น้ำปลา
- 9) รสดี
- 10) ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ

- 1) ตั้งน้ำใส่หม้อให้เดือด ต้มพริกแกงเผ็ดลงไป
- 2) ปรับรสด้วยปลาร้าหรือกะปิ และตามด้วยน้ำปลา รสดี ซีอิ๊วขาว มะขามเปียก
- 3) พอสุกแล้วยกลงโดยด้วยใบแมงลัก และต้นหอม

ชื่ออาหาร ต้มยำปลาช่อน

รูปที่ 4.32 ต้มยำปลาช่อน

ส่วนผสม

1) ปลาช่อน	2) ตะไคร้
3) ข่าแก่	4) กระเทียม
5) หอมแดง	6) พริกขี้หนูแห้ง
7) มะขามเปียก	8) ใบกะเพรา
9) ผักชีฝรั่ง	10) น้ำมันพืช
11) เกลือป่น	12) น้ำปลา

วิธีทำ

- 1) ทำการขูดเกล็ดปลาช่อน ตัดครีบ ตัดหัว แล้วหั่นเนื้อปลาช่อนเป็นชิ้นๆ ล้างน้ำ แล้วนำไปคล้ากับเกลือป่น ทิ้งไว้สักพักแล้วจึงล้างน้ำอีกรอบ พักไว้ให้สะเด็ดน้ำ
- 2) ซอยข่าและตะไคร้เป็นแว่น บางๆ นำหอมแดงแลกระเทียมหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ
- 3) นำพริกขี้หนูไปคั่วรวมกับข่า ตะไคร้ หอม และกระเทียม ที่หั่นไว้จนสุกกรอบ หอมประมาณ 5 นาที แล้วนำมาโขลกละเอียด
- 4) นำพริกและเครื่องแกงที่โขลกเสร็จแล้วไปผัดกับน้ำมันนิดหน่อย ประมาณ 1 – 2 นาที พอสุก
- 5) นำน้ำใส่หม้อตั้งไฟไว้ พอน้ำเดือดให้นำเครื่องแกงที่ผัดไว้ลงไปละลายในน้ำเดือด พร้อมกับใส่มะขามเปียกกลงตามไปประมาณหนึ่งพักใหญ่
- 6) พอน้ำเดือดอีกรอบให้ใส่ปลาช่อนตามลงไป ให้ปลาจมอยู่ในน้ำ อย่าใช้ทัพพีคนไปมา จะทำให้คาวและปลาจะเละ ปรุงรสด้วยเกลือป่น น้ำปลา แล้วชิมรส ปรุงได้ตามใจชอบ
- 7) สุดท้ายใส่ใบกะเพรา และผักชีฝรั่ง ปิดไฟ ตักใส่ชามพร้อมตกแต่งให้สวยงาม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มแม่น้ำป่าสักจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้ชุมชน เยาวชน ในพื้นที่และทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในการสร้างรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำป่าสัก ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 สรุปผลการวิจัย

พบว่า ชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก และชุมชนบ้านท่าเมียง ตำบลนาชม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำป่าสัก มีการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้าน คล้ายคลึงกันและมีวิถีความเป็นอยู่เหมือนกัน มีอาชีพทำการเกษตร จับสัตว์น้ำ แปรรูปสัตว์น้ำและ ใช้เครื่องมือประมงลักษณะเดียวกันในการจับสัตว์น้ำ เช่น แห ไซ เบ็ดปัก เบ็ดราว อีจู้ ขอยก โพงพาง เป็นต้น และสามารถจับสัตว์น้ำได้เฉพาะช่วงฤดูฝนเพราะถ้าเป็นฤดูอื่น น้ำในลุ่มน้ำป่าสัก จะแห้ง เพราะว่าจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น เป็นต้นน้ำลุ่มน้ำป่าสักและมีพื้นที่อยู่สูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ที่ น้ำป่าสักไหลผ่าน และจากการถอดบทเรียนของชุมชนทั้ง 2 แห่ง ทำให้ได้คู่มือ 2 เรื่อง คือ

- 1) ภูมิปัญญาของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดต่างๆ
- 2) ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นจากปลาและสัตว์น้ำ

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางของการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ลุ่มน้ำป่าสัก ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้ที่มีความรู้ในเรื่องเครื่องจักสาน ไปสู่เยาวชนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนภายในท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังแนวความคิดในการนำไปประกอบเป็น อาชีพต่อไปและเพื่อเป็นการต่อยอดธุรกิจของครอบครัวได้ และสามารถทำเป็นงานอดิเรก หรือ เป็นอาชีพหลักได้ และควรมีการจัดอบรมเพิ่มองค์ความรู้ เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ใน ตนเองให้แก่ชุมชนอื่นหรือผู้ที่ต้องการรับความรู้เพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไป

บรรณานุกรม

- ศิริ กอนันต์กุล. 2547. เครื่องมือประมงในกลุ่มแม่น้ำสงคราม. กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และกอบศักดิ์ ภูตระกูล. (2545). การพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง [ออนไลน์]. ได้จาก:
www.sufficiencyeconomy.org/mfiles/1072239162/5%20chapter2.pdf
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2546). การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร. กระทรวงแรงงาน
www.med.md.kku.ac.th. 14 สิงหาคม 2551.
- วรพล เองวานี. 2552. วัฒนธรรมปลา : ผ่านประสบการณ์ของชาวประมงในชุมชนลุ่มแม่น้ำชี. คณะสัตวแพทยศาสตร์และสัตวศาสตร์. ประชาคมวิจัยฉบับที่ 87. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วีรวัฒน์ เลิศศิริวรกุล. 2553. การจัดการการประมงของชุมชน ชาวประมงลุ่มน้ำสงคราม
ตอนล่าง: กรณีศึกษาชุมชนชาวประมงไชยบุรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม รายงาน
การศึกษาอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธุรกิจการเกษตร บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วีระวัชรธรรม ทองพันธุ์, ศิราณี งอยจันทร์ศรี, บุญส่ง ศรีเจริญธรรม และสินธุวัฒน์ สุทธิอา. 2547.
ผลผลิตโครงสร้าง การย้ายถิ่นของประชากรปลาในลำน้ำสาขาลำน้ำสงครามด้วย
การศึกษาจากเครื่องมือกักต้อน. เอกสารวิชาการฉบับที่ 1/2547 สาขาวิชาการประมง
สำนักวิจัยและพัฒนาการ ประมงน้ำจืด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุภาพร บางใบ. 2549. การยืดอายุจึงสดโดยใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรและสารส้ม. เพชรบูรณ์:
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สุภาพร บางใบ. 2550. การศึกษาความต้องการและการใช้เทคโนโลยีในการผลิตผักแบบเกษตร
พอเพียงตำบลห้วยสะแก อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สุภาพร บางใบ. 2551. การทำการเกษตรแบบพอเพียงภายใต้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการ
ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรที่ยั่งยืนสู่ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรใน จังหวัด
เพชรบูรณ์ : กรณีศึกษา ตำบลนาขม อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์.
เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2551. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่10. (พ.ศ. 2550-2554).แหล่งที่มา:

<http://www.odd.go.th/http://www.odd.go.th/Thai-html/05022007/PDF/PDF01/008.pdf>, 6 กันยายน 2551

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 . (พ.ศ. 2555-2559).แหล่งที่มา:

<http://www.odd.go.th/http://www.odd.go.th/Thai-html/05022007/PDF/PDF01/008.pdf>, 12 ตุลาคม 2554.

อำพล เสนาณรงค์. 2542. ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารประกอบการ ประชุมวิชาการของสถาบันวิจัยพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อนุชาติ บุรณะพิมพ์ มยุรี จิตต์แก้ว.2547.การจัดสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่.โครงการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่จากแหล่งที่ยั่งยืนในประเทศไทย สำนักวิจัยเศรษฐกิจและผลผลิตป่าไม้ กรมป่าไม้. หจก.อักษรสยามการพิมพ์.กรุงเทพ

Tosunolu, Z. and C. Aydin. 2007. TechnIcal characteristics of demersal trawl nets recently used in theTurkish coast of the Aegean Sea. Journal of Fisheries Sciences. 1(4): 184- 187.

Food and Agriculture Organization. 1990. Definition and classification of fishing gear categories. FAO

Food and Agriculture Organization. 2014. Fishing gears type.

<http://www.fao.org/fishery/geartype/search/en> ค้น เมื่อ 3 ธันวาคม 2557.

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรม

สืบสานภูมิปัญญาเครื่องมือประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำป่าสักจังหวัดเพชรบูรณ์

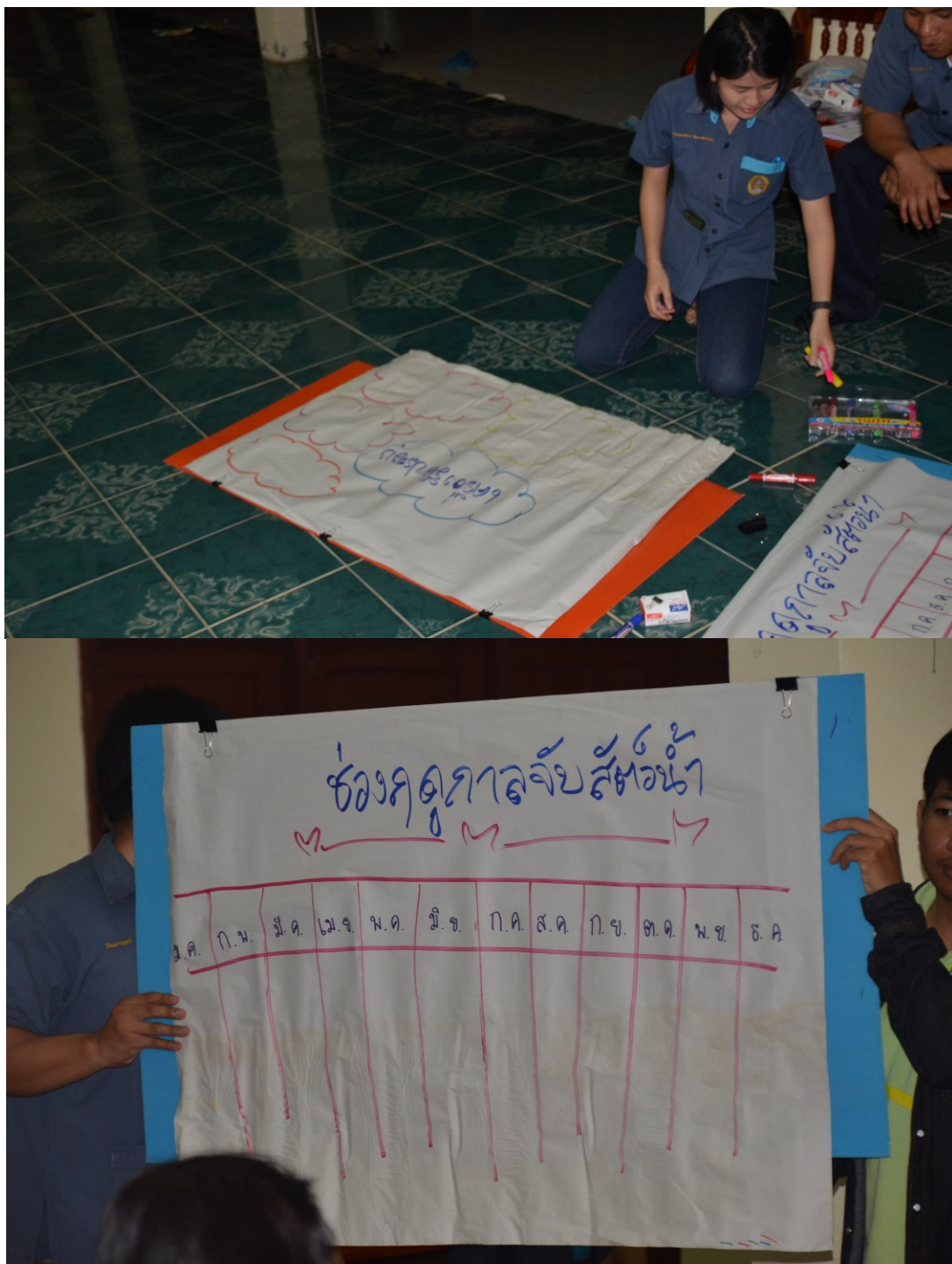

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ-สกุล (ไทย) นายปิยพงศ์ บางใบ
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ) Mr. Piyapong Bangbai

2. เลขประจำตัวประชาชน 3-6799-00048-69-4

3. ตำแหน่งวิชาการที่เป็นปัจจุบัน อาจารย์ ระดับ 7

4. หน่วยงานที่สังกัด สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เบอร์โทรศัพท์ พร้อม อีเมล

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
67000 โทรศัพท์ 66(0)-5671-7151 ต่อ 3912 โทรสาร 66(0)- 5671-7151

5. ระบุประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
วท.ม. (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร	2548	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
วท.บ. (การประมง) สาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	2540	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปวส. สาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	2535	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพิษณุโลก

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)ระบุสาขาวิชาการ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย -

7.2 ระบุโครงการวิจัย ในฐานะที่เป็นหัวหน้าโครงการ

1) การศึกษาผลการเลี้ยงกบด้วยอาหารผสมสมุนไพร

แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

2) การจัดการคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

3) ชุมชนต้นน้ำรักษ์ลุ่มน้ำเข็ก

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

(อาจมากกว่า 1 เรื่อง)

1) โครงการวิจัยเรื่อง การรวบรวมเทคโนโลยีการเกษตรพื้นบ้านของเกษตรกรในภาคเหนือตอนล่าง ปี พ.ศ. 2543

2) โครงการวิจัยเรื่อง การรวบรวมเทคโนโลยีการเกษตรพื้นบ้านของเกษตรกรในจังหวัดพิจิตร ปี พ.ศ. 2543

3) การมีส่วนร่วมของสหาคีระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์มะขาม จังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

4) การทำการเกษตรแบบพอเพียงภายใต้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ยั่งยืนสู่ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรในจังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5) การจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

6) ชุมชนต้นน้ำรักษ์ลุ่มน้ำแจ้ก

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7) โครงการทดลองปลูกดาวเรืองเพื่อเป็นไม้ดอกอุตสาหกรรม (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัยลุล่วงไปแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

1. ชุมชนต้นน้ำรักษ์ลุ่มน้ำแจ้ก

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

สถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการ วิจัยลุล่วงไปแล้วประมาณร้อยละ 40

ระบุโครงการวิจัย ในฐานะที่เป็นผู้ร่วมนักวิจัย

1. การอนุรักษ์ดินกับการทำเกษตรธรรมชาติของเกษตรกร บ้านป่าบง ตำบลตะ

บะ

อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

2. การทำการเกษตรแบบพอเพียงภายใต้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรที่ยั่งยืนสู่ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรใน จังหวัดเพชรบูรณ์ :

กรณีศึกษา ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

3. การพัฒนารูปแบบการปรับปรุงดินภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองแขวนและชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

4. การวิจัยและพัฒนากิจการจัดการดินด้วยวิถีธรรมชาติตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

5. รูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเอง

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

6. การคงอยู่ของสมุนไพรพื้นและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

2. ประวัติผู้วิจัย นักวิจัยบุคคลที่ 2

1. ชื่อ-สกุล (ไทย) นางสุภาพร บางใบ
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ) Mrs. Supaporn Bangbai
2. เลขประจำตัวประชาชน 3-6701-01625-77-3
3. ตำแหน่งวิชาการที่เป็นปัจจุบัน อาจารย์ ระดับ 7
4. หน่วยงานที่สังกัด สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เบอร์โทรศัพท์ พร้อม อีเมล
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัด
เพชรบูรณ์ 67000 โทรศัพท์ 66(0)-5671-7151 ต่อ 3912 โทรสาร 66(0)- 5671-7151
Email: tomying_ku52@hotmail.com
5. ระบุประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
วท.ม. (เกษตรศาสตร์) สาขาคุรุศาสตร์เกษตร	2544	
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		
วท.บ. (เกษตรศาสตร์) สาขาศึกษาศาสตร์ - เกษตร	2540	
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
สาขาการวิจัยแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย
 - 1) โครงการวิจัยและพัฒนากาทำกรเกษตรเชิงอนุรักษ์ภายใต้การมีส่วนร่วม
ร่วมของชุมชนบ้านหนองแขวนและชุมชนบ้านระหารตำบลห้วยสะแก อำเภอเมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
 - 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อการ
พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
 - 3) ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเชิงจังหวัดเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7.2 หัวหน้าโครงการ

- 1) พฤติกรรมการสอนของครูเกษตรที่เอื้ออำนวยต่อมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
บางเขน
แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
- 2) การยืดอายุจึงสดโดยใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรและสารส้ม
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
- 3) การอนุรักษ์ดินกับการทำเกษตรธรรมชาติของเกษตรกร บ้านป่าบง
ตำบลตะบะเขว อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
- 4) การทำการเกษตรแบบพอเพียงภายใต้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการถ่ายทอด
เทคโนโลยีการเกษตรที่ยั่งยืนสู่ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรใน จังหวัดเพชรบูรณ์
: กรณีศึกษา ตำบลนายม อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
- 5) การพัฒนารูปแบบการปรับปรุงดินภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนอง
เหวนและชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อำเภอมืองเพชรบูรณ์ จังหวัด
เพชรบูรณ์
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
- 6) การวิจัยและพัฒนาการจัดการดินด้วยวิถีธรรมชาติตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัด
เพชรบูรณ์
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
- 7) รูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเอง
การเผยแพร่ : -
แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

8) การคงอยู่ของสมุนไพรพื้นและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำชีก

การเผยแพร่ :-

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน
(อาจมากกว่า 1 เรื่อง)

7.3.1 พฤติกรรมการสอนของครูเกษตรที่เื้ออานวยต่อมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บางเขน

แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

7.3.2 การยี่ดอายุขิงสดโดยใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรและสารส้ม

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.3.3 การยี่ดอายุขิงสดโดยใช้สารสกัดจากพืชสมุนไพรและสารส้ม

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

7.3.4 การอนุรักษ์ดินกับการทำเกษตรธรรมชาติของเกษตรกร บ้านป่าบง ตำบล

ตะบะเข อําเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7.3.5 การพัฒนารูปแบบการปรับปรุงดินภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนอง

แหวนและชุมชนบ้านระหาร ตำบลห้วยสะแก อําเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัด

เพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7.3.6 การวิจัยและพัฒนากิจการดินด้วยวิถีธรรมชาติตามภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัด

เพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7.3.7 เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัยคล่องไปแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

7.4.1 รูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเอง

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

7.4.2 การคงอยู่ของสมุนไพรพื้นและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเจ๊ก

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

ระบุโครงการวิจัย ในฐานะที่เป็นผู้ร่วมนักวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของสหภาพระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์มะขาม จังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

2. โครงการทดลองปลูกดาวเรืองเพื่อเป็นไม้ดอกอุตสาหกรรม (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

3.การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยและพัฒนาแบบการจัดการการทำเกษตรแนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เป็นผู้ร่วมวิจัย)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

4.การวิจัยและพัฒนาแบบการจัดการการทำเกษตรแบบผสมผสานกับสภาพพื้นที่อาศัยน้ำฝน จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

5.การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าสงวนแห่งชาติ“ป่า
ห้วยหิน และป่าคลองตึบ” จังหวัดเพชรบูรณ์

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

6.การจัดการคุณภาพชีวิตเกษตรกร

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

7.เกษตรอินทรีย์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

8.เศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยผลผลิตเกษตรลุ่มน้ำเจ้า

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

9.ชุมชนต้นน้ำรักษ์ลุ่มน้ำเจ้า

การเผยแพร่ : -

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

3. ประวัติผู้วิจัย นักวิจัยบุคคลที่ 3

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวนุชจรี ทัดเศษ
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Nootjaree Tudsas
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3-4207-00010-96-4
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พนักงานมหาวิทยาลัย
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ
โทรสาร และ e-mail
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000 โทรศัพท์ 66(0)-5671-7151 ต่อ 3912 โทรสาร 66(0)-5671-7151
e-mail : indom4@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร)	2552	
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		
วิทยาศาสตรบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1	2548	มหาวิทยาลัย นเรศวร

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ-

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย :-

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย :

1. เรื่อง การหาวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายยีนเข้าสู่ *Cryptocoryne affinis* โดย
ใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ
การเผยแพร่ : วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร และการประชุมวิชาการพืชสวน
แห่งชาติ ครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. เรื่อง การถ่ายยีนเข้าสู่ใบพวยโดยใช้ *Rhizobium radiobacter*
การเผยแพร่ : การประชุมวิชาการพืชสวนแห่งชาติ ครั้งที่ 6
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. เรื่อง การหาวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายยีนเข้าสู่ *Cryptocoryne wendtii*
'Brown' โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens*

การเผยแพร่ : การประชุมวิชาการระดับบัณฑิตศึกษาด้านเทคโนโลยีชีวภาพ
เกษตร ครั้งที่ 3 (AgBiotech Graduate Conference III)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

4. เรื่อง การถ่ายยีนโปรตีนเรืองแสงสีเขียวเข้าสู่พรรณไม้น้ำสกุล *Cryptocoryne*
โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. เรื่อง ผลของสารควบคุมการเจริญเติบโต BA kinetin TDZ NAA และ IBA
ที่มีผลต่อการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อสบู่ดำ (*Jatropha curcas* L.)

การเผยแพร่ : รูปเล่ม ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :

1. เรื่อง การหาวิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายยีนเข้าสู่ *Cryptocoryne affinis* โดย
ใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ

ปีที่พิมพ์ : 2552

การเผยแพร่ : วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร

แหล่งทุน : ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยา
เขต

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สนับสนุนการวิจัยผ่านโครงการสหวิทยาการ
บัณฑิตศึกษาด้านเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

2. เรื่อง การถ่ายยีนโปรตีนเรืองแสงสีเขียวเข้าสู่พรรณไม้น้ำสกุล *Cryptocoryne*
โดยใช้ *Agrobacterium tumefaciens* เป็นพาหะ

ปีที่พิมพ์ : 2552

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

แหล่งทุน : ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยา
เขต

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สนับสนุนการวิจัยผ่านโครงการสหวิทยาการ
บัณฑิตศึกษาด้านเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

3. เรื่อง ผลของสารควบคุมการเจริญเติบโต BA kinetin TDZ NAA และ IBA ที่มีผลต่อการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อสบู่ดำ (*Jatropha curcas* L.)

ปีที่พิมพ์ : 2551

การเผยแพร่ : รูปเล่ม ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

แหล่งทุน : ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยา

เขต

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สนับสนุนการวิจัยผ่านโครงการสหวิทยาการ

บัณฑิตศึกษาด้านเทคโนโลยีชีวภาพเกษตร

4. เรื่อง อิทธิพลของฮอร์โมน damidozide ต่อผลผลิตและคุณภาพของมะเขือเทศพันธุ์ลูกท้อและพันธุ์ผสมเดลต้า ในระบบปลูกพืชแบบไม่ใช้ดิน : แบบใช้วัสดุปลูก

ปีที่พิมพ์ : 2548

การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัย

นเรศวร พะเยา แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา

4. ประวัติคณะผู้วิจัย นักวิจัยบุคคลที่ 4

1.. ชื่อ-สกุล (ไทย) ชื่อ นายธนภัทร วรปัสสุ

1. ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Thanaput Worapussu

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 1 4204 00042 06 6

3. ตำแหน่งปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ

4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก คณะเทคโนโลยีการเกษตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โทรศัพท์ 085-740-9718 e-mail : thanaput_07@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ ระดับปริญญา สาขา วิชาเอก สถาบัน ประเทศ

2552 ตรี วท.บ. การประมง - มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ไทย

2555 โท วท.ม. เทคโนโลยีการประมง - มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ไทย

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอก

7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : ผลของ 17 beta estradiol ต่อการแปลงเพศปลาหมอ

7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

ธนภัทร วรปัสสุ เทพรัตน์ อังศรีษฐพันธ์ ประจวบ ฉายบุ เกรียงศักดิ์ เม่ง
อำพัน และจอม

สุดา ดวงวงษา. 2554. ผลของพรีไบโอติกและโพรไบโอติกต่อการ
เจริญเติบโตและระบบ

ภูมิคุ้มกันของปลานิลแปลงเพศ (Oreochromis niloticus). น. 249-256
ในงานประชุม

วิชาการ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 5. โรงแรมสุนีย์แกรนด์ แอนด์ คอนเวนชั่น เซ็น
เตอร์ จังหวัด

อุบลราชธานี ระหว่างวันที่ 4-5 สิงหาคม 2554. อุบลราชธานี:
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

(ผู้ร่วมวิจัย) เทพรัตน์ อังศรีษฐพันธ์ ทิพสุคนธ์ พิมพ์พิมล และ ธนภัทร
วรปัสสุ. 2554. การ

อนุบาลลูกปลาหมอในกระชังด้วยสูตรอาหารและความหนาแน่นที่ต่างกัน.
วารสารเทคโนโลยีการประมง 5(2): 1-11 (ผู้ร่วมวิจัย)

7.3งานวิจัยที่กำลังทำ : ผลของ 17 beta estradiol ต่อการแปลงเพศปลาหมอ
แหล่งทุน

ทุนวิจัยประเภททั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

5. ประวัติคณะผู้วิจัย นักวิจัยบุคคลที่ 5

1. ชื่อ-สกุล (ไทย) นายกิตติธัช แก้วไขแสง
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ) Mr.Kittitat Keawkaisang
2. เลขประจำตัวประชาชน 3-6708-00218-99-9
3. ตำแหน่งวิชาการที่เป็นปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการเกษตร
4. หน่วยงานที่สังกัด สถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เบอร์โทรศัพท์ พร้อม อีเมล
องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์
5. ระบุประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
วท.บ. สัตวศาสตร์	2537	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตลำปาง
ปวส. (สัตวศาสตร์)	2542	วิทยาลัยเกษตรกรรมลพบุรี

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

6.1 ระบุโครงการวิจัย ในฐานะที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัย

- 1) การมีส่วนร่วมของสหภาคีระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์มะขาม จังหวัดเพชรบูรณ์ (เป็นผู้ร่วมวิจัย)
การเผยแพร่ : รูปเล่ม สำนักวิทยบริการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
แหล่งทุน : จังหวัดเพชรบูรณ์

6. ประวัติคณะผู้วิจัย นักวิจัยบุคคลที่ 6

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายมนตรี สิงห์พันธ์
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ) Mr. Montree Singphan
2. เลขประจำตัวประชาชน 3-4211-00082-11-6
3. ตำแหน่งวิชาการที่เป็นปัจจุบัน พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์โทรศัพท์มือถือ

โทรสาร และ e-mail

โรงพยาบาลภูหลวง 80 หมู่ 9 ตำบลหนองคัน อำเภอกุหลาบ จังหวัดเลย 42230

โทรศัพท์ 66(0)-4287-9067 ต่อ 105 โทรสาร 66(0)-4287-9067 โทรศัพท์มือถือ 081-

0139594 และ

e-mail: -

5. ประวัติการศึกษา

วุฒิ	ปี พ.ศ.	ชื่อสถานศึกษา
ศศ.ม. (รัฐศาสตร์การปกครอง)	2552	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
เวชปฏิบัติครอบครัว	2552	วิทยาลัยพยาบาลบรม ราชชนนีพุทธชินราช
พย.บ.	2547	มหาวิทยาลัยนเรศวร

6.งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในอำเภอลำปาง จังหวัดเลย ปี พ.ศ.
2552